

MAGYAR TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR.
KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL.
III.

POGÁNY MAGYAROK.
TÖRTÉNETI SZINMŰ NÉGY FELVONÁSBAN

IRTA
GABÁNYI ÁRPÁD.

*Jelige:.....«Jobban szeretett
Egy asszonyt, mint hazáját és az Istent!»*

BUDAPEST.
KIADJA A M. TUD. AKADEÉMIA.
1893.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TÁJÉKOZÁSÚL.

Túzberki Kóczán Ferencz 1887. jun. 6-án kelt alapító levelében 12,000 forint alapítványt tett oly célból, hogy kamatjából 100 drb arany adassék évenként a pályatársai közt legjobb történeti színmű szerzőjének és 2000 frtot, melynek évi kamataiból e pályázat bírálói díjaztassanak.

Ehhez képest az akadémia évenként a pályázó színművek tárgykörét akkép jelöli ki, hogy e korok kisebb korszakokban, az ősmondákon kezdve, az egész magyar történelmet felöleljék 1848-ig. Csak akkor áll szabadságában az akadémiának, korszak kijelölése nélkül is, általában magyar történeti színművekre tűzni ki a jutalmat, ha a korszakok chronologiai rendben egyszer már kitűzettek.

A színművek lehetnek tragédiák, vigjátékok és középjajú drámák; a mondai alapon írt színművek ép úgy nincsenek kizárva a pályázatból, mint a csak történeti háttérűek. Súly fektendő a színszerúségre, a verses forma előnyéül tekintetik a műnek hasonló vagy közel hasonló társak fölött.

A jutalom a viszonylag legjobb műnek is mindig kiadatik, még pedig megosztatlanul. Ha egyetlen pályamű sem érkezik, a ki nem adott jutalom a következő évihez csatoltatik.

Ha valamelyik évben a jutalom, sikerültebb pályaművek nem létében, oly színműnek adatnék ki, mely a bírálók véleménye szerint nem áll irodalmi színvonalon, ugyan e tárgykör mindaddig újra kitűzendő, míg a jutalmat oly színmű nem nyeri, mely megüti az irodalom színvonalát.

Ha már négy-öt oly színmű jutalmaztatott, melyek legalább az irodalom színvonalán állanak, *Magyar történeti színműtár a Kóczán-alapítványból* cím alatt egy gyűjtemény indítandó meg (I., II., III. stb. kötet megjelölésével a czimlapon), melyben az így jutalmat nyert színművek kiadandók. A szerzőnek jutalmat nyert színműve tulajdona marad s így ki is adhatja bármikor, azonban e gyűjtemény számára díj nélkül tartozik átengedni. A gyűjtemény kiadhatása végett, a körülmények szerint, egy vagy két évre a pályázat fölfüggesztetik s a ki nem adott jutalomból s bírálói díjból fedeztetnek a kiadások költségei. A netalán fenmaradt összeg, valamint a kiadásból befolyó jövedelem, részint az aranyok vásárlásánál előforduló árfolyami különbözetek fedezésére, részint pedig a bírálóknak szánt összeg pótlására fordítandó.

A Kóczán-jutalomért versenyző pályamunkák beadásának állandó határnapja máj. 31., a jutalom kiadásáé pedig az erre következő december 3-ka, az alapító nevenapja.

A pályaművek megbírálásában az I. osztályból választandó három akadémiai tag jár el. Ezek közös értekezleten határozzák el, melyik mű nyerje el a jutalmat, melyik dicsértessék meg. Ezután választanak magok közül oly előadót, a ki a többség nézetét pártolja s a ki saját felelőssége alatt értekezik az egész pályázatról, és ennek, közmegállapodás szerint, alaposan indokolva adja elő eredményét. Ha a jutalom oly műnek adatik ki, mely nem áll irodalmi színvonalon, e körülmény a jelentésben megemlítendő, minthogy az ily színművek a kiadandó színműtárba föl nem vétetnek.

Az akadémia az alapítólevél értelmében, az I. osztály fölterjesztésére, 1892-ben két évre (1893-1894.) felfüggesztette a pályázatot s megbízta az I. osztályt a *Magyar történeti színműtár* megindításával, melynek három első kötete ezennel közrebocsátatik.

A pályázat első ízben 1887-ben hirdettetett ki; a színmű tárgya ez alkalommal a hún vagy magyar hősmonda köréből volt veendő. A pályadíj 1888. nov. 26-án az *Attila halála* című öt felvonásos tragédiának íteltetett oda, a jeligés levél felbontatván, Szász Károly neve tűnt elő.

Az 1888-ban kitűzött pályázat tárgyköréül a honfoglalás és vezérek kora állapított meg. A pályadíj 1889. decz. 16-án *István vezér* című drámának ítéltetett oda, melynek szerzője szintén Szász Károly volt.

Az 1889-ben kitűzött pályázat tárgyköréül a magyar királyság és keresztyénség megalapításának kora (Szent Istvántól I. Béláig) állapított meg. A pályadíj 1890. nov. 24-én a *Pogány magyarok* című drámának ítéltetett oda. A felbontott jelíges levélből Gabányi Árpád neve tűnt elő.

Az 1890-ben kitűzött pályázat tárgyköréül Salamon vagy Szent László kora jelöltetett ki. A pályadíj 1891. decz. 14-én adatott ki a *Koronáért* című színműnek, oly megjegyzéssel, hogy az nem áll jelen drámairodalmunk színvonalán, ezért a pályázatot az ügyrend értelmében ismételni kell s a jutalmazott mű a megindítandó *Színműtárba* nem veendő föl.

A most megjelent köteteket, annak idejében a többiek is követni fogják.

Az I. osztály 1893. január 28-án tartott zárt üléséből.

Gyulai Pál
osztálytitkár.

**MAGYAR
TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR.
TÚZBERKI KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL**

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

**III.
GABÁNYI ÁRPÁD. POGÁNY MAGYAROK.**

E szinmű az 1890-iki Kóczán-díjra pályázott. A bírálati jelentés
megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1890-ik év folyamának 673-679. lapjain.

BUDAPEST.
1893.

Személyek:

I. ENDRE, magyar király		Nagy Imre.*
VATHA, a belusi vár ura		Szacsvay.
JÁNUS, fia		Horváth.
EMESE, leánya.		Cs. Alszezi I.
MÁRIA		N. N.
GELLÉRT, csanádi püspök		Pintér.
BENETHA, püspök		Magyari.
BULD, püspök		Csabi.
RADÓ, nádor	A király hivei	Egressy.
ZONUK, Fehérvár ispánja		Pálfy.
ERNYEI		Berényi.
BUDA		Dezső.
PETŐ		Mihályfi.
VIRA, Emese dajkája		Felekyné.
KÓROGI		Bercsényi.
VISKE		Szigeti Imre.
BORÁG		Kőrösmezey.
KETEL		Ráthonyi.
DEVECSER	Vatha hivei	Klenovits.
KOZÁR		Gyenes.
1-ső		Mátrai.
2-ik Táltos		Abonyi.
3-ik		Tóth Imre.
HETYKE, paraszt		Sántha.
Az ŐRSÉG TISZTJE		Faludi.
OROSZ TISZT.		Latabár.
HIRNÖK.		Császár.

Pogány harcosok. Főurak. Orosz katonák. Nők.

Idő: 1046.

* E szereposztással adatott először a budapesti nemzeti színházban 1891. november 6-ikán.

POGÁNY MAGYAROK.

ELSŐ FELVONÁS.

Abaujvár környéke. Vatha tábora. Messze nyuló dombos vidék. Balra a háttérben sátrak, köztök egy nagyobb a többinél. Kora hajnal. Hátról pirkadni kezd a nap, s lassan világosodik, balra nagyobb szikla, s alatta kőpad.

I. JELENÉS.

Pető. Buda. (Jönnek balról).

BUDA.

Megállj!

PETŐ.

Helyen vagyunk?

BUDA.

Ne menj tovább.

Még észre vesznek majd az örök. Itt
E szikla eltakar.

PETŐ.

Azt mondta hát,

Hogy eljön?

BUDA.

Azt. Két nappal ezelőtt

Hogy itt jártam mint Endre követe,
Alkalmam volt titokban szólni véle,
És szép Emese azt üzent: vár
Rád itt e helytt hajnal hasadtakor.

PETŐ.

A hajnal ott dereng az ő szemében!
Mig annak fénysugára nem ragyog
Felém, nem láttam addig a napot.
Napom, világom, bolygó életem,
Vezérsugár csak te vagy leány,
És én követlek: kárhozatba vagy
A menybe jussak általad, veled.

BUDA.

Figyelj! Neszt hallok. Úgy van, ő közelg
És Vira véle.

PETŐ *(kezet szorít).*

Köszönöm barátom!

Igaz barátom. - Köszönöm!

BUDA.

Ha téged'
Boldognak foglak látni, az nekem
Oly jutalom, mit nem cserélek el. -
Légy óvatos; magadra hagylak, *(indul)*.

PETŐ.

Ott lenn
A forrásnál, a völgyben várj reám. *(Buda el)*.
(Pető egy fatörzs mellé húzódik).

II. JELENÉS.

Emese. Vira.
(Óvatosan jönnek a sátrak felől).

VIRA *(halkan)*.

Ez kábaság, kiszökni így az éjbe,
Atyád ha rajta kap...

EMESE.

Megölne tán,
Tudom Vira. De őt ha nem találom
Szerelmes ifjamat... az lesz halálom.

VIRA.

De hát mikor, s hol ismerted meg őt?

EMESE.

Először láttam most két év előtt,
Hogy Péter udvaránál járt atyám,
S én véle voltam. Mint nézett reám...
Midőn ott állt a sok vitéz között!...
Fény, czifra pompa nélkül öltözött,
S a legszebb köztök mégis ő vala;
Oly nyájas, büszke, délczeg dalia,
S a mint tekintetünk találkozott,
Szivem mélyén úgy éreztem legott,
Valami érintette lelkemet;
Tudtam, hogy szeretem, s hogy ő szeret.
Azóta hogyha csak rá gondolok,
Szivem felujong, fölsír, úgy dobog,
Nem tilthatom meg néki, hogy szeresse
S hogy érte lángoljon csupán.

PETŐ *(eléje áll)*.

Emese!

EMESE *(megöleli)*.

Itt vagy? Pető!

VIRA.

Oh jaj! Egy férfi! Jaj!
Ha meglátják! Ha megtudják! Egek!
Tiszttem, hogy téged úgy őrizzelek,
Mint két szemem világát. S íme ni!...
Ki tudna egy leányt megörzeni,
Ha az szerelmes? Ki vigyáz reá?

EMESE. (*Petőhöz*).

Hát itt vagy? Hol maradtál oly soká?
Én rég kiszöktem sátoromból, és
Virával bekalandozám a völgyet.

PETŐ.

A harmat nedvesíti lábadat.
Jer ide, jer! (*Balra a fatörzsre ülteti*).

VIRA.

És én?

PETŐ.

Örködj', Vira!

VIRA.

Örködj'! Neked könnyü azt mondani
Örködj'! Én örködöm rátok, s amott
Az ő reánk.

PETŐ.

És mindnyájunkra Isten,
És szent fia, ki meghalt a kereszten.

VIRA (*borzadva*).

Kereszt, mondád? Keresztyén vagy, vitéz?

PETŐ.

Igen s az léssz te is, ha szép Emese
Oltárhoz lép velem.

VIRA.

Soha, soha!
Hogy élve még manó hunczoljon el?
Soha, soha!

PETŐ.

Ha így sopánkodol
Ránk ütnek itt.

EMESE.

Jó Vira, feleded
Hogy mit ígértél?

VIRA.

Nem, nem. Már megyek.
Szegény leánykám! Árva gerliczém!
Hogy elbűvölte a hitehagyott,
S megérem még keresztyénné teszi.
(*A háttérbe vonúl*).

III. JELENÉS.

Emese. Pető.

PETŐ.

Számlálva minden perczünk, szólj leánykám,
Szeretsz-e híven, igazán?

EMESE.

S te kérded?

PETŐ *(leül mellé).*

Enyém akarsz-e lenni, mindhalálig?
Nőm, hitves párom, édes feleségem?

EMESE.

S te kérded? Szóval kell-e válaszolnom,
Midőn beszél a tett? Im itt vagyok.
Lopózva jöttem, titkon; a veszély
Nyomomba jár, s nem gondolok vele,
Mert te vagy az, kiért feláldozom
Nyugalmamat, lyányságom jó hírét,
Atyámat, s mindent, a mivel bírok.

PETŐ.

Úgy jössz velem. A völgyben vár barátunk,
Gyors paripákon repülünk tova.
Közelg már Endre, a magyar király,
Vitézivel. Mi megelőzzük őket.
Székes-Fehérvár utunk célja. Ott
Az Úr szolgálja, fölkent papja vár.
Megismered majd Jézus szent nevét,
Megismered az egy igaz hitet,
Mely megtanít szeretni jót, igazt,
És megbocsátani ellenségeinknek.
Aztán frigyünkre áldást mond a pap,
Enyém leszesz te,... én meg a tied.

EMESE.

Nem, nem Pető. Így egyik nem leszünk.
Kivánod-é, hogy hitszegés legyen
Az első lépés boldogságomért?
Elhagyjam, megtagadjam azt az Istent
Ki lángra gyújtá gyermek szívemet?
Ki a tavasznak enyhe sugarából,
Virág kelyhéből, kis madár dalából
Beszél hozzám, mikor szeret; s midőn
Haragszik.... elborítja fellegekkel
Magasztos arczát, s villámot cikázva
Pillant a földre, büntető szavával
Dörgés között sujtolja a gonoszt.
S én megtagadjam őt? Nem, sohasem!

PETŐ.

Emese!.. Elveszítlek így!

EMESE.

Miért?

Te jöjj mi hozzánk. Térj meg. Légy hivünk

Ki voltál egykor. Hogy ha úgy szeretsz,

Mint mondd... visszajösz. Atyám elé

Vezetsz, ezt mondván: «Íme lányodat

Választám hitvesül. Add őt nekem.

A te Istened az én Istenem.

Szívem, kardom hazámé, s hogy ha kell,

Édes mindnyájunkért vérezzem el!»

PETŐ *(felkel)*.

Leány, te nem tudod, hogy mit kívánsz.

Pogány vallásod, az a szíved is.

EMESE.

Az én vallásom nem lehet hamis!

Mit tudom én, ki a te Istened.

PETŐ.

Ki sohasem gyűlöl, s mindig szeret! - -

Nézd, ott a hegy mögött mint kél a nap.

Biborszínű egy-egy felhő darab,

Mint hogyha vére főszené azoknak,

Kik elhullanak az igaz hitért,

De oszladoz a múlt idők homálya,

És harmatként száritja föl a vért

Kelő napunk... az új vallás,... a hit,

A mely embert szeretni megtanít.

Mi nálad gyűlölet,... nálunk bocsánat;

A bűn nyomán engesztelése támad.

Nem fegyvert suhog fölemelt karunk,

Nem ölni, de ölelni akarunk.

(Emese lassan fölemelkedik).

S ha az igazság napja felragyog,

Nem úsznak lángban falvak, városok.

Itt egy akol, s egy pásztor oda fenn!....

Emese, lásd, ez az én Istenem.

(Emese napkelte felé fordul s eltakarja arcát).

PETŐ *(hozza lép)*.

Mi válaszod? Mit művelsz? Szólj, leánykám.

EMESE.

Imádkozom,... lásd,... a te Istenedhez!....

PETŐ.

Hát szereted?

EMESE *(némán «igen»-t int).*

PETŐ.

Mondd, jössz-e hát velem?

EMESE.

S atyám? Mi lesz atyámmal, ha megyek?

Lásd, én sohasem ismertem anyámat.

Harczedzett férfi mellett növekedtem;

Kardok csörgése volt bölcsődalom,

S a nevelőm atyám parancsszava. -

Ő értem él, honáért, hiteért;

Mi lesz atyámmal most?

PETŐ.

Megtérhet ő is;

S közénk jövend, ha igazán szeret.

EMESE.

Atyám keresztyén?.... Hajh! nem ismered

Te még atyámat. Az ég boltozatja

Reá szakadhat. Százszoros halállal

Pusztulhatunk el mind, de ő keresztyén

S az Istenéhez hűtlen sohasem lesz.

Tudod-e azt, hogy férjhez adni készül?

PETŐ.

Kit?

EMESE.

Engem.

PETŐ.

És a férfi, a kinek szánt?

EMESE.

Borág. Egyik vitéze seregünknek.

PETŐ.

S te szereted?

EMESE.

Nincs okom őt gyűlölni.

PETŐ.

Övé leszesz?

EMESE.

Nem, soha! csak tied!

PETŐ *(átkarolja)*.

Jöjj hát!

(Távolban kürtszó).

EMESE.

Menj, menj. E kürt jelenti, hogy
Atyám közelg.

PETŐ *(öleli)*.

Emese! Szép arám!...

EMESE.
Szívem tied lesz, sujtsa bármi vész!

PETŐ.
Viszontlátásra!

EMESE.
A te Istened
Maradjon mindig vélem, és veled!
PETŐ *(el balra)*.

IV. JELENÉS.

Emese, majd Vira.

EMESE *(Pető után néz)*.
Szívem jobbik felét viszed magaddal,
S cserébe hagysz gyötrelmes bánatot.
Most visszanez. Mosolyg... Isten veled!
Már eltakarja a sűrű bozót,...
Nem látom őt, de képe itt ragyog
Szívemben! Óh, ki nyújt nekem segílyt?

VIRA *(besiet)*.
Leánykám, hol vagy? Válgatok hamar!
Atyád közelg. - Mit? Elment a lovag?

EMESE.
Ei!

VIRA.
Annál jobb. Fussunk mi is hamar!

EMESE.
Mért futni? Az gyanút kelt. Itt maradj
Velem Vira. Úgy-e, te el nem árulsz?

VIRA.
Inkább némuljak el!

EMESE.
Csitt!... Jó atyám!

V. JELENÉS.

Voltak. Vatha. Borág.

VATHA.
Mi ez? Te itt, leányom? Még a nap
Alig lövel ki enyhe sugarat,
S te már is ébren? Mért hagytátok el
A sátrat ily hamar? Hol jártok erre?

EMESE.

Szép őszi reggel édes illatárja
Ellopta álmomat, s kicsalt ide.

VATHA.

Ölelj meg. Igy! Haragszom rád, gyerek,
Ábrándozónak látszol egy időtől.
Halvány vagy. Nem beszélsz. Tekinteted
A semmiben barangol. Még csak az kell,
Hogy sóhajokban epekedj.

BORÁG

(Emesét szemlélve és felé menve).

De szép

Az én arám, az én menyasszonyom.

EMESE.

Vitéz!

VATHA.

Lassan! Előbb hadd végzem én. *(Emeséhez).*
Anyádtól örökölted e szokást,
Nem szeretem! Jó kedvet akarok,
Jegyezd meg ezt. Vidám légy, és derült.
A töprengést ránc, férfiakra, bizzad,
Van úgy is gond elég, mely szíveinket
Csordultig tölti, s ez hazánk jövője.
És most vonulj sátradba, vagy keress
Virágot, és a cserfa leveléből
Köss koszorút. Jánus bátyád ha jön,
Legyen mivel fölékesítened.
Mert győzedelmesen jövend, tudom!
Ah Jánus! Jánus! Ő az én fiam!..
Te csak bánkódni tudsz. Nem szeretem.

EMESE.

Atyám! S Emese néked nem leányod?

VATHA.

De az! De az! *(Átöleli).* No... mindent feledek
Vira, te nem jól őrzöd lányomat!
Vira, te fogsz lakolni mindenért.

VIRA.

Vezér, oh engedd...

VATHA.

Mit sem engedek!

A szélvész hordja nyájasságodat!

VIRA.

Be szép «jó reggelt» mond. Hát még ha tudná!

VATHA.

Aztán ne jertek most utunkba. Itt ma
Asszonyra nem lesz szükség. Itt fogadjuk
Endrét, az új királyt. Királyt? Ki tudja?
Még Vatha nem mondott «igent»... s lehet,
Hogy Árpád ifjú sarja visszamegy
Koldulni ezután is pártfogást
Cseh, lengyel és oroszától. Úgy beszélnek,
Hogy Jaroszlávnak köpönyegje bő
S elfér alatta néhány kis király. - - -
Nos menjetek, ha mondom!...

EMESE.

Vira, jer!

Atyám haragszik, és elüzi leányát. (*Indul*).

VATHA (*utána szól*).

Emese! Jössz te ide, rossz leány!
A vén sas mikor úzi el magától
Még gyöngé szárnyu, apró tollasát?
(*Öleli nyájasan*).
Szeretlek! Jobban még, mint őt szerettem!

EMESE.

Kit, jó atyám?

VATHA.

Ne kérdezd, menjetek.

(*Emese, Vira elmennek*).

VATHA (*utána néz*).

Egészen ő. Járása, mozdulása.
De ha természetét is örökölte,
Úgy... Félre tőlem! Félre átkos emlék!

VI. JELENÉS.

Vatha. Borág.

BORÁG (*Vattához lép*).

Vezér, mi bánt? Így még nem láttalak.
Arczod borult. Megérem, könnyezel.

VATHA.

A rossz emlék olyan, minő a felleg.
Előbb árnyékot vet arcunk s szívünkre,
Aztán kiontja könnyek záporát. -
Egy ily rossz emlék szállt meg engem is.
Reá gondoltam.

BORÁG.

Kire, hős uram?

VATHA.

E leány anyjára... Óh, miként szerettem!
Ő volt az életem! E szív megoszlott
Közötte és a hon között. Nekik
Áldoztam mindent, a mivel bírok:
E karnak erejét; kardomnak élet;
A vért, mely lángra gyújtá testemet;
Ifjúságomnak tűnő álmait,
Mindent, mi férfit... férfivá teszen.
S az egyik elhullt orgyilkos kezektől,...
Szegény hazám! a porban látlak ime,
Szent köntösöd megtépve fiaid
Saját kezétől!... És a másik... Asszony...
Csak asszony volt! Hívságos gyöngye lény,
Kinek hazugság mindenik szava.
Ki... mikor legjobban hiszünk neki,
S egész közel bocsátjuk a szívünkhöz,
Az áldozat oltárához,... csupán
Azért borúl eléje, hogy diszét -
Lelkünk bizalmát lopja el s üres
Marad az oltár, pusztá a kebel!...
Oh bűnös asszony, mint szerettelek!...
Tíz éve mult. Nem régen azelőtt,
Halt meg királyunk, Istvánnak fia,
A gyöngye Imre. Gyöngye volt, de mégis
Magyar. S hogy elhalt, jött az idegen,
Hogy elkaparja ősünk örökét. -
A német császár, s az a Crescimira,
Elüldözék az Árpád sarjait,
Hozván helyökbe németet, olaszt,
Cseh, lengyel söpredéket, és azok
Lettek hazánkban úrrá! Egy csapat
Német lovag kóborgott e vidéken.
Gyakorta érezték kardom súlyát,
A nyomorultak. És im egy napon,
Hogy hazatértem harcz után,... üres
Volt a kalit;.... madárcám elrepült!
Német lovaggal megszökött az asszony!
Gyalázatos szó bár, kimondom azt,
Ő megszökött!.... Ki vitte el, s hová?
Nem tudhatám meg e korig. Boszút
Lihegve jártam seregemnek élén,
Pusztítva mindent a mi nem magyar,
És nem az ősi hitnek áldozik,
Mert ők, csupán ők a mi ellenünk.

BORÁG.

Méltó harag dúl benned, oh vezér,
De véled érzek én.

VATHA.

S most nézz reám.

Ezer halált ha látok, arczomon
Nincs rémületnek egy szikrája sem.
E kar nem reszket, e szív nem dobog
Gyorsabban, zúgjon bár síró panasz
Viharként e fülekbe,... s mégis én,
Én Vatha, hogy ha nőmre gondolok,
Világnak csúfjaként gyermek leszek,
Csapásra fölemelt karom lehull,
Szemembe könny lopódzik, és e szív,
E gyáva szív sajog, mert szeretem
Azt, a ki engem hűtlen elhagyott!...
De félre most a gyöngeséggel! Ez volt
Szívem utolsó lobbanása. Vége!
Szállj vissza könny, s dermeszd kővé e szívet.
Kihalt belőle minden szerelem,
S én gyöngé többé nem leszek soha!...
(*A távolban háromszoros kürtszó*).
Kürtszó riad. Nézzük, hogy mit jelent?

VII. JELENÉS.

Voltak. Viske. Ketel.

KETEL (*jön balról*).

Vezér, egy idegen csapat közelg.
Kürtszó, s jelekkel azt adják hírül,
Hogy szándokuk békés.

VATHA.

Bár lenne úgy,

De félek, a nap... ha lealkonyúl,
Nehány halottra hinti sugarát (*Viskéhez*).
Mi az? (*Trombitaszó*).

VISKE (*jön*).

Vezér, az új király közelg!

VATHA.

Ne még! Király nincs! A ki ott közelg
Csak egy magyar vitéz, és semmi több.
Nem ismerem még szívét, szándokát,
S csak ezután mondom meg, hogy király-e
Avagy kalandor?

BORÁG (*balra kinéz*).

Közelednek!

VATHA.

Úgy

Fogadjuk őket jó testvérekül.

Harsogjon a kürt! Ide híveim!

(Kürtös kürtjébe fuj).

VIII. JELENÉS.

*Voltak. Kórogi. Pogány harczosok. Vatha, hívei.
(A jobb háttérből és az oldalfalakból jobbról jönnek,
a vezér körül csoportosulva).*

VATHA.

Vitézeim! Nézzétek, egy sereg
Közéig amarról. Hirnökük jelenté,
Hogy szándokuk békés. - Gyötört, szegény
Magyar hazánknak hoznak ők királyt;
Bár messze földről, még sem idegent,
Mert Árpád vére, Endre herczeg az,
Ki seregével átkelt bérceinken,
Hogy örökét mi tőlünk kérje ki. -
Magyarjaim! Ha méltónak találjuk
Endrét a koronára, úgy legyen
Övé a hon,... átadjuk hódolattal.
De hogy ha nem méltó reá,... czudar,
Ki csak egy talpalatnyit enged is
E földből, melyen lábunk megvetettük,
S mely a magyarnak édes mindene.
Ha testvér jó amott... karom kitárva,
S én kész vagyok keblemre zárni őt.
Ti mind, fogjátok-é velem szeretni?

MIND.

Veled vezér! Mi esküszünk! Veled!

VATHA.

Ha ellen jó amott... kardom kivonva,
Megvédem e hazát csöpp véremig!
Meghalni vélem készek vagytok-é?

MIND.

Veled vezér! Veled! Mi esküszünk!

VATHA.

Istenre?

MIND.

Istenünkre!

VATHA *(trombitáshoz).*

Jöjjenek!

(Trombita).

IX. JELENÉS.

*Endre. Radó. Buda. Ernyei. Orosz tiszt. Főurak.
Magyar vitézek. Orosz katonák. (Mind balról).*

VATHA.

Légy üdvöz Endre! Árpád vére éljen!

ENDRE.

Üdvözlek Vatha! Hősök nagy fia!

VATHA.

Utad hogy állom, ne csodáld te ifjú.
Átlépve e hon szent határait,
Te elfogadni jössz, s mi itt vagyunk
Adásra készen mind. De mielőtt
Az alku állna, ismerjük meg egymást.

RADÓ.

Nem alkudozni jöttünk, hallod-é?
És nincs jogodban adni venni azt,
Mi nem tiéd, mert lázadó pogány vagy,
S ez itt királyod, Endre!

VATHA.

Még nem az!

Fejét nem érintette korona.

ERNYEI.

Ha háza küszöbén átlép a gazda,
Botot az ebnek, mely reá ugat!

VATHA *(megrendül)*.

Botot?... Számodra akkor mi marad?

(Mozgás Vatha hivei közt).

Hát így vagyunk? Ezt hoztátok nekünk?
Gúny és szitok? Vigyázz, te korcs szülötte,
(Ketel kezéből kikapja a dárdát, s rá emeli).
Botot kapsz, ámde a bot vége vas,
Mely átalszúrja áruló szived,
S még kardomat sem szennyezem veled!

VATHA HÍVEI.

Ne tűrjük!

ENDRE HÍVEI.

Lázadás!

VATHA HÍVEI.

Halál reájok!

ENDRE.

Nyugodtan hívek! Vatha csöndesülj!
Nem ezt akarjuk. Csöndesüljtek.

VATHA.

Korbácsold föl a tengert, s mondd neki
Hogy csöndesüljön! - - Nézzetek körül!
Tíz annyi főből áll az én hadam,
Mint a tietek, s egy sem áruló.
Kezemben vagytok. S ime itt e dárdát
A földbe szúrom! Eddig s nem tovább!
(*A dárdát jobb szélről leszúrja a földbe.*)
Hatalmas szirt a Vatha ősz feje,
Ki tör magának utat rajta? Lássuk!!

RADÓ (*kardot ránt*).

Le véle, gaz nép!

KÓROGI (*kardot ránt*).

Fegyvert! Vatha népe!

ENDRE.

Én szólok, Endre, a magyar király!

VATHA.

Nekem nem az, míg nem bírom szavad,
Hogy megadod jogos kívánságunkat.

ENDRE.

Beszélj hát. Én nyugodtan hallgatok.

VATHA.

Óh Endre, nézz körül magyar hazádban.
E föld, mit őseink vérrel szereztek,
Nem a mienk többé! Zsivány hadak
Száguldanak síkságain keresztül.
Bevándorolt külföldi koldusok
Túrják a földet, mit véres verejték
Termékenyített, s ápolt gondosan.
A dús kalásznak magva szerteszórva,
A jövevény felfalta a gyümölcsöt,
S nekünk marad az alja, a rohadt.
Útált szerelmök ráerőszakolva,
Beszeplősíti asszonyink erényét.
Saját honában zsellér a magyar.
S hogy a legszörnyűbb érjen, a mi érhet,
Elvették Istenünket, és cserébe
Adtak kolostort, czifra templomot,
S nyakunkba varrták a barát-csuhát. -
Mindenki úr itt, csak nem a magyar.
Azért kívánjuk tőled, a királytól,...
Ha hogy királyunk vagy, s nem ellenünk
Segítő czimborája,... tarts velünk!
Én akarom: s velem százezrek ajka
Kiált feléd,... add vissza Istenünket!...
Az ősi vallást állítsd vissza újból. -
Én akarom: s minden magyar szívének
Utolsó cseppnyi vére lángol érte,

Hogy a külföldiek pusztuljanak!
Kit nem hazám szült, nem testvérem az;
Lóduljon, s játszsza otthon az urat.
Vihet magával mindent, mit hozott
Papot, keresztet, tömjént, szőrcsuhát
S még emlékét se hagyja itt nevének!
Ha hogy királyunk vagy... segítni fogsz,
Ha nem: úgy ellenül tekintelek,
S e küszöböt nem léped át tudom;
S te is tudod most már, mit akarunk.

VATHA HÍVEI.

Éljen vezérünk! Éljen Vatha! Éljen!

ERNYEI (*Endréhez*).

Kelepcze ez; körül vagyunk kerítve.

RADÓ (*Endréhez*).

Mindent igérj, semmit se adj!

ENDRE.

Nem úgy!

Van itt keblemben még egy hang. Tudom,
Véremmel hogy beszéljek.

VATHA.

Endre válaszs!

Hajolj szavamra,... seregem tied,
S te mint dicső király vonulsz hazádba,
De hogy ha nem,... forduljatok amarra,
A honnan jöttetek. - Nem alkuszunk!

ENDRE.

Halld hát! Legyen kívánságod szerint,
Kit nem e hon szült, nem testvéred az.
Magad mondád. Te bölcs vagy és igaz.
A csecsemőt, mely ma lát napvilágot,
Mert apja-anyja idegen... szakítsd el
Szülője kebliről, s döfd át szívét.
Bár azt a levegőt lélekzi, mit te,
Bár egy a föld, mely táplálékot ad
Neked, s neki... csak öld meg, mit tesz az?
Hiszen a gyermek oka annak is,
Hogy apja, anyja csak bevándorolt!

VATHA.

Mindegy! nem érez az velem soha!

ENDRE.

Azért mondom, hogy öld meg. Jól teszed!
Aztán pusztítsd el azt a másikat,
Kit keresztvízre tartott apja s anyja,
Mert így rendelte István, a királyod.
Öld meg magyar testvéredet, csupán mert
Nem úgy imádkozik miként te, és

A papja szőrcsuhát hord s nem fehér
Szoknyát, mint táltosod. De öld meg, öld,
Hiszen testvéred volt csupán, s magyar!
Van ilyen testvér számtalan, hazádban,
De öld meg mind, kárát nem vallja senki,
Ha gyilkoló kezekkel a magyar
Pusztítja önmagát.

VATHA *(megadóan)*.

Ne szólj.... ne szólj!

ENDRE.

De szólok; hisz te bölcs vagy, és igaz,
S a mit kívántál, teljesítem azt.
Megengedem, hogy rántsd ki kardodat
És pusztítására indulj seregeddel.
Mit ellenségeid meghagytanak,
Te dúld fel! Végy szövétneket kezvedbe,
És gyujts tüzet, oszlatni a homályt,
Mely rá ereszkedett saját szemedre.
Hadd égjen ízzé porrá fél Magyarhon.
Él még magyar, él Vatha még, a nagy,
Ki csak javát akarja a hazának,
S az ártatlan kiontott vér, s üszök
Felett, torát üli a győzelemnek. -
Mehetsz! Szabad az út. Megengedem.

VATHA

(lassan közeledik feléje s leborúl előtte).
Megyek,... veled!.. Te Árpád vére vagy.
Királyom vagy! Követlek!!

ENDRE *(kitárja karját)*.

Vatha! Jer

Szivemre! Egyért lángolunk mi ketten,
S ez a magyar hazának üdve!

VATHA.

Óh!...

Nagy, és nemes vagy! Ime, én az első
Igy hódolok előtted, jó Uram!
(Kardját Endre lábai elé teszi).
Kiáltva: Éljen Endre, a király!!

ENDRE HÍVEI.

Sokáig éljen Endre, a király!

KÓROGI *(titkon Borághoz)*.

Meghajlik...

BORÁG.

El fog veszni!

RADÓ *(titkon Ernyeihez)*.

Most mi fent
Vagyunk, és ő alant, így nyerve minden.

VATHA

(főlemelkedve s kardját Endre kezéből véve, hüvelyébe taszítja).

Kérlek, királyom, engedd, hogy hitem
Szerint imádjam Istent népeimmel.

ENDRE.

Maradj vallásodon. Senkit se hívok
S nem kényszerítek. Tiszteld Istened
Úgy, mint szíved sugalja. Ámde én is
Megvárom tőled, hogy senkit se bánts
Azok közül, kik Krisztus hívei.

VATHA.

Áll a kötés, királyom!

(Kürtszó).

ENDRE.

Mit jelent ez?

KÓROGI.

Vezér! János fiad jön!

VATHA.

Ah! Fiam!

Engedd királyom, hogy e szent frigyet,
Mit most köténk, én azzal szentesítsem,
Hogy fiamat ajánljam a kegyedbe.
Derék ficzkó. Egy töredék csapattal
Indult csatározásra e vidéken,
S most tér meg, úgy hiszem, hogy győztesen.

X. JELENÉS.

Voltak. Jánus majd Kozár.

JÁNUS.

Atyám!

VATHA *(öleli)*.

Hoztál-e prédát?

JÁNUS.

Hoztam-é?

De még minőt! *(Körültekint csodálkozva)*.
Kik itt ez emberek?

VATHA *(kézen fogja Jánust)*.

Fiam! Ez Endre, a magyar király.
Tiszteld, ő Árpád vére. Szent legyen
Előtted, s majdan hogy ha lesz fiad,
Tanítsd meg, hogy szeresse a királyt.

ENDRE (*Jánoshoz*).
Fiú! Szivemre! (*Öleli*).

VATHA.

S most dicső uram,
Küldd vissza ezt az idegen hadat.
(*Az orosz kíséretre mutat*).
Endrének arra nincs szüksége már,
Megvédlek én, és híveim. Nyugodt légy.

ENDRE (*az orosz csapathoz*).
Barátaim, most elbocsátalak.
Mondjátok uratoknak: köszönöm
A pártfogást, melyben részes valék.
Hazámban nincs mit félni, lázadóktól,
Mert annak minden igaz hű fia
Védője a királynak. Menjetek!

OROSZ TISZT.
Az Isten óvja lépteid, nemes
Magyar. Legyen uralkodásod is
Dicső, mint lelked, és erős szived.

ENDRE (*Budához*).
Kisérd barátainkat a határig.

(*Orosz csapat Budával el*).

RADÓ (*Endréhez*).
Ezt nem jól tetted.

ENDRE (*Vathára mutat*).
Bizom benne.

RADÓ.

Én nem.

Elfojtva csak a tűz, de nem kioltva,
És mindnyájunknak jaj, ha újra éled.

VATHA.
Nemes királyom, engedd, hogy fiam
Mutassa meg, mit szerzett ifjú karja,
S számíthatunk-e rá nagyobb veszélyben.

ADÓ (*Ernyeihez*).
A rabló orzott kincsével dicsekszik.

VATHA.
Elő Jánus! Mit hoztatok nekünk?

JÁNUS.
Kápolna állt a hegynek oldalán,
S az új vallásra pártolt magyarok
Kongatták a harangot,... Istenük
Dicsére, s a mienk csúfjára. Én
A kápolnát leromboltam porig.
S mely tornyát ékesíti a keresztre

Ráléptem. Minden kincsét, képeit,
Arany, ezüst kancsót és serleget,
Himzett ruhákat, csillaggal körített
Sok balga czifraságát elvevém.
Hozzátok mind elő!

(Int Kozárnak. Endre hívei közt nagy mozgás és zúgás).

XI. JELENÉS.

*Voltak. Pogány harcosok Kozár vezetése alatt összekötözött
faágakon elhelyezve, különféle templomi edényeket,
papi öltönyöket hoznak, s leteszik a szín közepére.*

KOZÁR.

Imé, uram!

ENDRE.

Derék. De nem kívánom látni. - Ez,
Reményilem Vatha, többé nem lesz így.

VATHA.

Hogy lásd király, mint tartom a kötést,
Fogadd e kincset mind sajátodul.
Elvette Jánus... Vatha visszaadja.

JÁNUS *(meglepetve)*.

Mit? *(Zúgás Vatha hívei közt)*.

KOZÁR.

Ej, de furcsa alku ez! Ha kincs
Kell a királynak,... hát szerezze meg!

VATHA.

Tán zúgolódtok? A mit Vatha tesz,
Az jól van téve! Mondtam, úgy leszén!
(Vatha hívei lecsendesülnek).

Mi van még?

JÁNUS.

A kápolna papjait
Megöltük mind egy szálig.
(Endre hívei közt nagy mozgás, felkiáltások: ah! ah!)

A barátok

Mind ott bokáznak a fák ágain.
Közülök egyet hagytam élve csak,
Mert hogy mulattatott beszédével,
Sűrűn vetvén magára a keresztet.
Hozzátok őt is! *(Int.)*

ENDRE.

Ah! Irtóztató!

XII. JELENÉS.

Voltak. Szerzetes. (Kezei összekötözve, hozzák).

SZERZETES.

Bocsásd meg Isten vétküket, hiszen
Nem tudják, mit művelnek!...

KÓROGI.

Kezdi már!

SZERZETES.

Lelketlen, ádáz bűnösök! Tudom
Halálra visztek, mert pogány a szív,
Mely tettetek vezérli. Nem fogom
Az égnek átkát fejetekre kérni.
Uram Jézus, ki meghalt a kereszten,
Tanít eltűrnöm a nyomort. De mégis,
Ha lelkekben csak szikrája van
Az irgalomnak,... hagyjatok előbb
Imát rebegni, mielőtt kimulok.

VATHA.

Oldozzátok föl kezeit legott! *(Feloldják).*

(Vatha Endréhez lép).

Király, tiéd a pap.

VISKE.

Hah! Gyávaság!

KÓROGI *(Vathához).*

Gondold meg, hogy keresztyén!

VATHA.

Akarom!

ENDRE.

Jó, Vatha! Jó! Most már látom, hívem vagy.

SZERZETES *(meglepetve).*

Mit? A király? Ah értelek nagy Isten!

Igy mented meg szolgálódnak életét.

(Endréhez lép).

S te földi mása az egek urának,

Királyom... áldva légy! Ruhád szegélyét

Illesse ajkam, mely neved dicséri.

(Térdre borul Endre előtt).

ENDRE.

Vedd vissza a kolostor kincseit,

S távozz nyugodtan.

ENDRE HÍVEI.

Éljen a király!

(Szerzetes és a csatlósok az ékszerekkel, templomi edényekkel elmennek).

KOZÁR.

Vezér, a zsákmány java része most jön;
De azt nem adjuk senkinek.

VATHA.

Mi az?

Nem adjuk? És te mondod ezt, te senki?
Van itt kívülem másnak is szava?
Hitvány kölyök! Egy szót még, és kitépem
Ellentmondásra oly kész nyelvedet.

KOZÁR.

Részem van benne, s így joggal beszélek.

VATHA.

Jogot ne említs! Én parancsolok;
S hallgasson a cseléd, ha szól az úr!

KOZÁK *(félre)*.

Hej! Vigyázz Vatha, ezért megfizetsz!

VATHA.

Jánus, te mondd, miről beszél Kozár?

JÁNUS.

A mint a Rika völgyén elhaladtunk,
A fordulónál, erdő közepén,
Bús, elhagyott kastélyra bukkanánk.
«Nézzük barátim, ki tanyája ez?»
Mondám a többinek. - Vadász szerencse
Ilyet találni! Szomjasak vagyunk,
Tán lesz boruk, mely fölhevíti vérünk;
Tán asszony is van szívünket hevíteni. -
Belépünk, s íme kőzapor fogad.
Egy hitvány szolga had csapott le ránk.
Német volt-é? Olasz? Mit én tudom?
Úgy szidtak, káromoltak, hogy mulatság
Volt hallani. S a vége a kalandnak,
Egy asszony! Elhoztuk! magára hagyva
A kastélyt, romban, népét vérbefagyva.

RADÓ *(Endréhez)*.

Hallatlan ez!

VATHA.

Hozzátok Őt elém! *(Kozár kifelé int).*

XIII. JELENÉS.

Mária. Négy harczos hozza.

VATHA.

Asszony, ne reszkess. Szólj, ki vagy, s miféle?

Kétségbeesni nincs okod. Soha

Magyar vitéz nőnek nem ontja vérét,

Ha Istenadta sorscsapásaként

Az nem szolgált reá, mint büntetésre.

MÁRIA *(két karjával eltakarja arczát, lassan Vatha felé fordul, meglepetve, ámulattal).*

Beszélj! Beszélj! Mig hallgatom szavad

Egy álmokép vonúl előttem el! - - -

Én kérdezem: Ki vagy?

VATHA *(megrendülve).*

Hah! Isten! Isten!

Káprázat! Árnyék! Hogy jöttél ide?

MÁRIA.

Jaj én nekem! Jaj!

VATHA.

Csilla! - Hitvesem!

(Általános megdöbbenés, mozgás).

MÁRIA *(összeroskad).*

Taposs el! Ölj meg! Csak ne lássalak!

JÁNUS.

Anyám! Mit tettem! Oh boldogtalan!

VATHA.

De szóljatok hát emberek, mi történt

Velem? E nő!... Fordítsátok felém

Az arczát, hadd tekintsek a szemébe!

Nem vagy te Csilla? Nem vagy hitvesem?

MÁRIA *(fölemelkedik).*

Jól mondod. Csilla meghalt, Mária

Nevem, s a Megváltónak anyja véd. -

Óh szűz anyám, ne hagyd el lányodat!

VATHA.

Halljátok mit beszél? Ah! Iszonyú!

Megölték a szívét!

(Hozzá lép, megfogja).

Hej, Csilla, ébredj!

Nem ismersz? Én vagyok!

MÁRIA.

Nem! Nem szabad

Ismerni téged Máriának.

VATHA.

Ah!

Hazudsz! Te nőm vagy! Csilla vagy! Tanú
Reá az Istenünk, kit elhagyál!
S ha ő nem vert meg, megvert ez a kéz,
Mely egykor áldott, és szerelmesen
Átfogta karcsú derekad! Nevét
Az átkozottnak, a ki elrabolt!
Nevét! Hadd vésssem kardom élire,
Hogy le ne mossa róla az idő,
A mig boszút nem álltam rajta! Szólj!

MÁRIA.

Ölj meg, de ajkam néma s az marad.

VATHA.

Vigyétek el! Te Viske, és Borág
Őrizetül ti mentek el vele.
Vigyétek őt váramba. El, hamar!
Ne lássam őt, mert érzem, valami
Szorítja mellemet; vértől sötétlik
Előttem a világ, s egy tenger árja
Nem oltja szomjamat!
(*Megragadja Máriát*).

Hallod? föl innen!

A porban csúszni lesz idő! Rabom vagy!
Várd méltó büntetést! el vele!
(*Viske és Borág karjaiba taszítja, kik elhurczolják. Vatha kirántja kardját s Endre elé áll*).
Király, kötésünk meg van törve. Én
Hazudtam, a mikor kiméletet
Igértem a bevándorolt gazoknak,
Kik megcsúfolják ős vallásomat!
Nincs irgalom! A mig e kar nem csonka,
S a vér nem változik testembe vízzé,
Addig verem az átkozott czudart,
Ki ekként megrabolt, és meggyalázott!
A károsult csak én vagyok, s veszem
Mi martalékul kezeimbe jön!
Föl népem! Föl vitézek,... harczosim!
Ki merre lát... pusztítsa a zshiványt,
Ki lopni jött becsületet, s hazát!
Le a kereszttel! Le az idegennel!...
(*Kivont karddal elrohan*).

VATHA PÁRTJA.

Föl harczra! Boszú! Éljen a vezér!

(*Riadó zaj. Trombita. Vatha serege szétoszlik*).

XIV. JELENÉS.

Voltak. Vatha és pártja nélkül.

RADÓ.

Most meneküljünk! Gyorsan el királyom!
Látod, hogy a pogány mily ingatag.

ERNYEI.

Kegyelmednek mi adjuk meg az árát!

ENDRE.

Tehettem másként? Várjatok míg én
Erős leszek, s őt eltiporhatom.

RADÓ.

Tanácskozásra nincs idő. Hamar
Nyergeljetek. Fehérvár messze van.

ENDRE.

Csak ott legyünk, s majd én parancsolok!

(Kürtszó, mire mind elmennek balra).

XV. JELENÉS.

Pető. Emese.

PETŐ *(kézen vezetve hozza Emesét, jobbról, a sátrak mögül).*
Most jer velem, ha igazán szeretsz.

EMESE.

Bocsáss el engem! Isten a tanúm,
Hogy mint szeretlek, de így nem megyek.

(Közeledő kürtszó).

PETŐ.

Óh, hallod? hallod? Hogy ha nem követsz
Úgy mind a ketten elveszünk!

EMESE.

Legyen

Miként az Isten, az én Istenem
Kívánja! Menekülj! Atyám közelg!
Azért mondom, hogy menj, mivel szeretlek.

PETŐ.

So'sem szerettél, hát maradj magad,
S imádd a bálványt, mely szívedben él!
De visszatérek érted, esküszöm,
S ha nőm nem lettél, rabszolgám leszel!
(Elsiet balra).

EMESE

(Arczát eltakarva, a fatörzsre roskad).

Pető! Pető! Elment! Óh Istenem!

Mért büntetsz engem? Ártatlan vagyok.

XVI. JELENÉS.

Emese. Vatha. Kórogi. Néhány pogány harcos.

VATHA.

Nyergeljete! Váramba fel legott!

(Megpillantja Emesét).

Hogyan, te itt? S ott száguld egy vitéz?

Most lóra kap...

(Megragadja Emesét).

Hah! Szeretőd?

EMESE.

Nem! Óh nem!

VATHA.

Az anyja vére! Szeretőd? Beszélj!

EMESE.

Nem... nem!

VATHA

(kísérői közül egy harczost előszólít).

Fiú, te jó célzasz! Hamar

Nyilat neki! *(Pető után mutat).*

EMESE *(kezét tördelve).*

Óh szerelem, ne légy az árulóm!

VATHA

(Miután a harcos nyilat ellőtte, diadalmasan).

Talált! Az ifjú leesett lováról!

EMESE *(felsikolt).*

Isten!

VATHA.

Hah! Félted őt? Ajkad remeg! *(Embereihez).*

Utána! Hurczoljátok őt ide!

(Fölrázza Emesét).

Nem halt meg ő, de meghal, s gyilkosa

Te vagy!...

MÁSODIK FELVONÁS.

Oszlopos csarnok a belusi várban. A háttérben vasajtó.
Jobbra rácsos ablak. Balra kőpad. Távoli zaj hallik.

I. JELENÉS.

Mária. Vira.

VIRA.

Óh hallod, hallod ezt a bős zsivajt?
Ez azt jelenti, Vatha érkezik.
Hogy tegnap elhurczoltak veled együtt
A táborból, s szó nélkül ide zártak,
Hallottam, mit beszélnek titkosan
Egymás között. Vatha haragja szörnyű,
Megesküdött, hogy nem nyugszik meg addig,
Mig egy keresztyén, s egy bevándorolt
Él e hazában. S mind ez csak te érted! -
Tüzlángban úsznak falvak, városok.
Tehetlen aggok, nők és gyermekek
Holttesteink száguldnak a lovak.
Egy jajkiáltás az egész vidék.
Elválasztottak engem is a lánytól,
- Leányodtól... ki gondjaimra volt
Bocsátva eddig! S mind ez csak te érted,
Óh asszonyom, mért tetted ezt velünk?

MÁRIA.

Úgy... úgy! Csak vádolj engem még te is!
Fogolyként szenvedek itt egyedül,
S nincs, a ki megszán, nincs ki megsegít!

VIRA.

Hol van most a te jobbik Istened,
Az a keresztyén Isten, a kihez
Szegődtél? Hívjad őt most, hadd segítsen!
Tegyen csodát a kedvedért. E csarnok
Vasajtáját szakítsa fel... s te légy
Szabad!... No hívjad hát, ő megsegít!

MÁRIA.

Igy gúnyolódtak a hitetlenek
Krisztussal is, midőn fel volt feszítve!
De szent ajkáról nem hangzott panasz;
Kiszenvedt,... némán tűrve a halált.
Ah, én is, én is csak meghalni vágyom!
Számomra már e földön nincs gyönyör,
Nincs élni már kiért!

VIRA.

S a másikért?...

A férjed? Érte élni nem kívánsz?

MÁRIA.

Való, hogy én nagyon szerettem őt,
Szép, deli, büszke férjemet. Hiszen
Azért hagytam el Vathát a pogányt,
Mivel szerettem őt, a jót, a hívet,
Vitéz keresztyént, és oltár előtt
A nője lettem. De most vége már!
Elzárva tőle, csak halálra vágyom.

VIRA.

Óh mért nem jöttél vissza?

MÁRIA.

Vissza... én?

Vathához, a kit inkább mint atyámat
Tiszteltem, s mint gyermek levék neje?
Vathához,... a keresztyén hitvese?
Nem, nem! Őt kellett legjobban kerülnöm.

VIRA.

S irtóztató,... fiad, ki visszahoz! - -

MÁRIA.

Szegény, mit tudta ő, ki vagyok én?
Ez büntetésem, mert elhagytam őket.
Az Isten az anyán torolja meg,
Mit a szerelmes asszony vétkezett;
S én várom büntetését... a halált.

VIRA.

Az ajtó nyílik. Óh, már jönnek érted!

II. JELENÉS.

Voltak. Kozár. (Középről).

KOZÁR.

Hej, Vira! Hol vagy? Menj, urad parancsol.

VIRA.

Megyek. Ég óvjon Csilla, asszonyom!

(Középen el. Kozár beteszi az ajtót utána).

KOZÁR.

(Máriához lép, gyorsan, fojtott hangon).

Te szép keresztyén nő, hallgass reám.
Vezérünk, Vatha, az egész vidéket
Fölhajsztolta férjedért. Halálra
Keresteti... még sem találta meg,

De én... én rátaláltam. Jól tudom
Hogy hol rejtőzködik. *(Mária felkel).*
Ha megfizetsz,
- Mert ingyen semmi sincs a nap alatt, -
S engem úrrá teszesz, mikor szabad lélszsz,
Úgy még ma estig férjedhez megyek,
Megmondom néki, hol vagy s rá veszem,
Hogy sereget gyűjtsön, s Vathára törve
Kiszabadítson... - Azt a rejtek utat,
A melyen át könnyű a várba jutni,
Majd fölfedem. Akarod-é?

MÁRIA
(átmegy Kozár előtt, lenézi. Szünet után büszkén).
Nem!

KOZÁR.
Ej no!
Hogy végig vándorolsz tekintetteddel
Egész külsőmön! Hát nem kell szabadság?
Jó! Azt hittem, hogy édesebb az élet
Egy csókos férj ölén,... mint a halál,
Sötét börtönben. Mert hogy halni fogsz,
Az bizonyos!

MÁRIA.
Magyar vagy-é te, hallod,
És Vatha híve?

KOZÁR.
Az! Magyar vagyok!
De Vatha híve nem, mert megcsúfolt,
Szidalmazott is a király előtt.
Ezért fogadtam: boszút állok!

MÁRIA.
És én
Legyek boszúdnak aljas eszköze?
Lódulj!

KOZÁR.
Vigyázz! Még meggondolhatod.
Fordulhat még a koczka, s úgy lehet
Reám szorulsz. - Azt nem tanácsolom,
Hogy ezt besúgd Vathának, mert úgy én
Besúgom néki,... hol rejtőzködik
Derék urad. S így majd nem tartozunk
Egymásnak, én neked, s te énnekem.
De hogy ha megmásítnád szándokod,
Ne vesztegess időt, mert az rövid.

MÁRIA.
Kinozni jöttél? Hagyj magamra, mondom.

KOZÁR.

Jó... jó! Más hangon szólsz te még velem. -
Ha kellek, ints; én itt leszek közel. *(El közében).*

MÁRIA.

Ne ezt a börtönt nyisd meg én előttem,
Mely testemet teszi rabbá, de azt,
Mely bűnös lelkemet foglyául őrzi! - -
Óh koldus élet, koldusabb szerencse,
Mily szűk marokkal osztottad nekem
A földi létnek édes örömét!...
Elég a küzdelem! Most jöjj halál,
Borítsd reám legsűrűbb fátyolod.
Engedj aludnom hosszú, édes álmot,
Melyből egy szebb valóra ébredünk,
Ott a magasban, hol az Úr lakik!
(Elföldi arcját és a kőpadra borúl).

III. JELENÉS.

Mária. Vatha.

VATHA

(a középajtóban megjelenik, s lassan előre jön).

Hej, asszony! Ébredj, és tekints szemébe
A bosszúnak, mely rémalakot öltve
Előtted áll!

MÁRIA *(fölegyenesedik).*

Bakó! Készen találsz!

VATHA.

Bakó?... Hej! Régen bár, de volt idő,
Mikor kéjben mosolygó ajkaid
Más czimmel illették a férfiút,
Ki most reád tekint, hogy átszegezze
Pillantásával e hazug kebelt;
Mint napsugár, ha áttör a jegen,
S a tó mélyére hat. Én kérdezem,
Én Vatha, volt urad, birád e perczben,
Mért tetted ezt? Miért hagytál el engem?

MÁRIA.

Miért? Ki tudna erre megfelelni?...
Kérdezd a repkényt, mely számlálhatatlan
Karjával átszorít egy büszke törzset,
S csókolva azt, - szerelmesen szökik
Fel rajta, - s im egyszerre áthajol
A közelében álló törzsre, s ott
Folytatja ölelő hízékedését, -
Miért teszi?... Mért hagyja el a régit?

Mért hűtlen ahhoz, melynek a tövén
Fakadt, fölszíván éltető nedűjét?
Fog az felelni hogy ha kérdezed? - - -
Csermely fakadt ki erdő hús ölén,
S csörtetve fut, szökik egy pont felé,
S te azt hiszed - nem változik folyása,
S im egy napon egészen más irányt vesz.
Míg ott kiszáradt, - fölcillant emitt;
Más rétnek, más virágát öntözi!
A mint csapongó vágya üzi, hajtja. - -
Az érzelem, mely szívünket hevíti,
Úgy változik miként a sors kívánja,
Ha vétek ez, - mi nem vagyunk oka. -
Felsőbb hatalmak játszanak velünk,
S mi eszközül szolgálhatunk csupán,
S te, ám büntesd az eszközt, hogy miért
Hibázta el a mester a fogást
És lett kontár a mű! - - -

VATHA.

Bölcsen beszélsz,
De nem szivedből jó a szó. Neked
Szived nincs! Nincs!

MÁRIA.

Az Isten alkotott
Olyanná, a minő vagyok; s te büntess,
Ha van jogod.

VATHA.

Büntetni foglak én,
Mert hazug volt az esküd, a szerelmed!
Hazudtál Istenednek, és nekem.

MÁRIA.

Egykor szerettelek s mert azt bevallám,
Hazudtam-é?...
Majd megismertem őt, a másikat.
Hogy is történt? Egy büszke harczfi jött
Seregnek élén. Háza megrohanták,
Hogy pusztítás a céljuk, arcaikról
Láttam, s minden mozdulatuk halált
Jövendölt. «Meghalsz!» ez a gondolat
Zúdult reám egyszerre, s mint az ár
Elsőpré minden más érzelmemet.
«Meghalsz! Megölnek! Most, most halni fogsz!»
Ah! Szédület fogott el!... «Halni fogsz! »...
S egyszerre csönd lett. A vezér leszállt
Lováról. Hozzám lépett. Semmi fegyver
Nem volt kezében. Oh lett volna bár
Ezer gyilok, s mind szívemnek szegezve,
Csak rám ne nézett volna úgy! jaj úgy!
Óh vétkem! Én nagy vétkem! - Elraboltak,

Elvittek. Ő volt mindig oldalamnál.
A sóhajt is, lélekzetem hevét,
Mely utat tört magának keblemből,
Az ő sóvárgó ajka fogta föl.
Aztán beszélni kezdett nékem, Istent,
A boldogságos szüzet, a keresztet,
Az üdvözítőt emlegetve, és én
Feledtem mindent, azt is, a kiről
Nekem beszélt, a Megváltót magát.
Ő lett vallásom, ő lett Istenem!

VATHA.

Óh, hitvány nő!...

MÁRIA.

Feledve tégedet,
Csak azt mutattam, hogy már nem szeretlek-
Hazugság volt ez?...

VATHA.

Óh! Óh! - És Hadúr
Kit megtagadtál hűtlenül; míg egykor
Imádkozó ajkad nevét rebegte?

MÁRIA.

Mert még nem ismerém az igaz Istent,
Ki földre küldé egyszülött fiát,
Hogy váltsa meg bűnünket, a kereszten.

VATHA.

Tenn bűnöd oly nagy, átkozott teremtés,
Hogy száz kereszthalál sem váltja meg!
Hát gyermeked? Fiad, s leányod? Őket
Mért lökted el? Hisz fenevad se' hagyja
Kicsinyét gyámol nélkül, és egy asszony...

MÁRIA.

Óh vétkem! Én nagy vétkem! - - -

VATHA.

Nem, nem asszony!
Kígyó, melynek fejét sarkam tapossa,
Míg végsőt nem sziszeg!
(Emelt ököllel felé rohan).

MÁRIA (térdre hullva).

Ah, ölj meg, ölj meg!

VATHA.

(Darabig nézi, majd lassan elfordul tőle).
Kaczagatok körültem légből úszó
Árnyékai hatalmas őseimnek!..
Te gyáva korcsot szültél... óh anyám,
Mert férfiún a kígyó lángszemének
Hatalma nincs,... de én, én tétlen állok,
S kezem lehull, mint villámtörte ág!

MÁRIA.

Hát mért nem ölsz meg? Várom a csapást.

VATHA.

Emlékezet, jöjj, izmosítsd karom! -
Lányképű ifjú voltam még, s egy este,
Tévesztett utakon bolyongva, térdig
Hóban vonszolva fáradt testemet,
Egy sziklás fordulónál, két üszök
Villant felém. A vér fejembe szökkent;
Veszett farkassal álltam szembe-szem!
Nem lépek vissza; karom megfeszítve
A kopját odavágtam egyenest
A villogó két szemparázs közé.
Csak megsebeztem. Rám ugrott a vad,
De én torkon ragadtam a czudart,
És addig vertem sziklához fejét,
Mig szerteloccsant!

(Szünet után Máriára tekint).

És ezt az asszonyt nem bírom megölni!...

(Gondolatokba mélyed. Szünet után).

Sok évvel később harczba vitt atyám.
Egy fattyusarjadék, egy gaz cseléd,
Jó leshelyünket elárulta pénzért,
S az ellen ránk ütött. Még is mi lettünk
A győztesek, s mert bátran harcolék,
Atyám rám bizta a gaz büntetését,
Ki árulónkká lett. Óh mint könyörgött!
Miként vonaglott térden porba sújtva,
Hogy kért! Maga az ádáz gyűlölet
Megszánta volna, és rongy életét
Meghagyja. Én nem! Két kezemre fogtam,
S a sziklacsúcsról, szédítő magasból,
Ledobtam, s lelkem kaczagott belé!...
És ezt az asszonyt nem bírom megölni!!...

(Ismét szünet. Majd elhatározással a középajtóhoz megy s föltárja azt).

Menj!!...

MÁRIA *(meglepetve föláll)*.

Mit? Szabad vagyok? Te elbocsátasz?

Hogy vissza menjek hozzá?

VATHA *(fölrriadva)*.

Kárhozat!

Te megtaláltad, mit én hasztalan
Kerestem!... Most már újra az vagyok,
Ki voltam, a farkassal víva harczot.

MÁRIA.

Mit mondasz?

VATHA *(kiszól)*.

Hej! Ki vagy? Kozár, elő!

IV. JELENÉS.

Voltak. Kozár.

VATHA (*Kozárhoz*).

Hozzátok ide leányomat, Emest!

KOZÁK (*el közén*).

MÁRIA.

A leányomat? Mért hivatod e lányt?

VATHA.

Mert bűne az... mi a tiéd. Keresztyént
Szeret, s meglopta azt a szűz bizalmat,
Melyet beléhelyeztem.

Ő azzal kezdi, min te végezed.

Isten!

Ha mindent elvettél, a mit szerettem,
Nézd, mint gyönyörködöm a bosszuban!
Halálra viszlek, s lányod lesz tanúja,
Mint bűnhődik, ki hűtlen Istenéhez,
Urához, és mi legdrágább e földön:
Szülöttihez!

V. JELENÉS.

Voltak Kozár. Vira. Emese. Harcosok.

VIRA

(*kézen fogva Emesét, Vathához vezeti*).

Vezér, leányod. Kérlek irgalommal

Bánj véle, ő beteg.

VATHA.

(*kirántja kezéből Emesét*).

Hord el magad,

Vén czinkosa ez eltévedt leánynak!

S ti mind el innen, mig hivatni foglak.

(*Vathát, Máriát, Emesét kivéve, mind el. Vatha megfogja Emese kezét s rámutat Máriára*).

Látod ez asszonyt, ki megtörve áll

Súlyától öngyalázatának? Ez

Anyád!

EMESE (*halkan*).

Óh engedd átölelnem őt.

VATHA

(*a kapott válaszon megdöbbenve, nézi... aztán*).

Ez asszony engem hűtlen elhagyott!...

EMESE.

Atyám, én szánlak,... óh, de ő anyám!

VATHA.

Ez asszony megtagadta Istenét.

EMESE.

De ő anyám!...

VATHA.

Ő megfeledkezett

Rólad!

EMESE.

De ő anyám! Az én anyám!

VATHA.

Búcsuzzatok. A gyűlölt zsarnok én
A rossz férj, rossz apa, im lásd kitérek.
A ki halálra készül, azt ne bántsa
Végpercein kárörvendő mosoly.
(*El középén*).

VI. JELENÉS.

Emese. Mária.

MÁRIA

(*szótlán maga elé nézve*).

EMESE.

Anyám, ne sértsen az, hogy így szeretlek,
De balga szívem úgy fáj, úgy szorúl,
Szemembe könnyet kerget, s én sírok.
Lásd én sírok, pedig kacagni volna
Méltó okom.

MÁRIA (*hidegen*).

Hát nem vádolni jössz?

EMESE.

Azt mondták nekem, hogy te rég, de rég
Meghaltál. Hogy ha említettelek,
Atyám komor lett, s ajkait harapta
És suttogott magában valamit.
Nem tudtam mit mond, oh de csakhamar
Azt vettem észre, hogy neved gyűlölt
Előtte. Vira is, ha kérdezém;
Mily színe volt anyám hajának és
A szeme úgy-e barna, fekete?
Tüzes, szikrázó? Avagy kék, szelíd?
Ők nem feleltek, s én csak úgy magamban
Kerestem rá a választ. Néha éjjel
Egy álmokép jelent meg nyughelyemnél.
Fönséges, hófehér csillagfüzérrel
A homlokán, édes mosolylyal ajkán,

A mint felém kitárja karjait.
De hogy nyakába szöktem, drága képe
Egyszerre eltűnt, s én fölébredék,
«Anyám!» kiáltva; mert hiszen te, csak
Te voltál az a tündér szép alak!
Vagy máskor, ha a tónak tükörében
Kíváncsi szemmel néztem magamat,
Úgy tetszett, másnak arcját látom ott
A víz hullámain tündökleni,
S nem az enyémet. Bár hozzám hasonló,
De még se' az; szebb büszkébb. Ah, ez ő!
Susogták ajkaim, s én ráhajoltam
A vízre, hogy mint együgyű teremtés
Kimerjem a kezemmel; ám a tó
Gyöngyözni kezdett, karikát sodort,
Eltűnt a látomány, s én könnyező
Szemekkel néztem még soká utána.
És most nem álmkép, nem habléánya,
De itt vagy élve, te, te drága jó!
(*Mária kétkedő meglepetést mutat*).
De hát mi ez anyám? Te mit se' szólsz?
Elfordulsz tőlem? Félsz talán? Kitől?
Itt senki sincs, ki elszakítana
Kebledről, nézd anyám, itt senki sincs,
Csak én, leányod, a te gyermeked!

MÁRIA (*feléje fordul*).
Hogyan? Te nem vádolsz? Te, a ki ellen
Én legnagyobbat vétkeztem, te, te?
(*Karjait kitárja, hangja elfúlad.*)

EMESE (*nyakába borúl*).
Anyám!!

MÁRIA
(*ölelve Emesét, térdre omlik*).

Itt, térdemen karolom át
A térdedet! Leányom! Gyermekem!
Ő megbocsát! Ő nem sujt mint a többi.
Ti mind, kik ellen bármit vétkezém,
A semmiségbe törpültök, ha ő,
Ki legtöbbet vesztett, megbocsát!
Óh jer, te irgalmas bíró, te szent,
Te megváltóknak igazi leánya!
Magdolna megtért, s könyárral fürösztí
Saruidnak porát!

EMESE.

Nem így anyám!
Kebledre zárj! Kebledre vágyom én.
Hisz ezt a boldogságot még soha
Nem éreztem!

MÁRIA.

Jer hát! A bűnbocsánat
Után méltó vagyok, hogy üdvözljek!
(*Hosszan öleli*).
Igy, így! Óh milyen jól esik! (*Eszmélve*).
De jaj! Atyám haraggal távozott,
Halált említve, s búcsút. Reszketek!
Ha téged ismét elveszítenék...
Nem, úgy-e nem? Hisz én bűnös vagyok,
Ha bűn szeretni,... óh de még sem; azt
Nem érdemeltem, hogy föllelve téged,
Kebledről újra elszakítsanak.

MÁRIA (*fölrriad*).

Óh percnyi boldogságért, végtelen
Kínszenvedés!.. Te azt mondod, szeretsz,
És hogy szeretned bűn?

EMESE.

Az! jól tudom.
De mért sajog szívem száz kintől égve,
Ha csak rá gondolok? Anyám! Anyám!
Imádva kérlek, add Petőt nekem!
Birása nélkül átok életem.
Szakítsátok ketté a szívemet,
Mert nem tudom, téged szeretlek-é
Jobban, vagy őt?

MÁRIA.

Boldogtalan teremtés!
Te tőlem kéred üdvödet?

EMESE.

Segíts!
Te keresztyén vagy, lásd, Pető is az,
Egy Istenhez fohászkodik veled.
De azt az Istent én nem ismerem.
Taníts meg, hogy miként kell őt imádni?
Krisztus leánya vágyom lenni én is.
Atyámnak átka hull ezért fejemre,
S ezért sínlik börtönben kedvesem,
De bármi jó is, én elszenvedem!
Jer, jer hamar! Imádkozzunk mi ketten
Az új Istenhez, a ki oly hatalmas. -
Én majd utánad mondom az imát,
Hogy megbocsásson néked és nekem.
Atyám szívét hadd engesztelje meg,
S kegyelmet adjon, nem halált.

MÁRIA.

Miért
Szólasz halálról? Most már élni vágyom!
Van célja életemnek. Köszönet

Neked nagy Isten, megmutattad azt!
Segíts, segíts! Egy ártatlan szívet
Hozok,... leányom lángoló szívét.
Egy lelket mentek meg a kárhozattól!
Ne félj Emese, élek én, s te meglásd,
Hogy boldoggá tesz szerető anyád.

EMESE.

Óh tudtam én jól, hogy mi vagy te nékem.

MÁRIA.

De most hamar. Azt mondta, hogy közel lesz,
Csak szólanom kell.

(Az ajtót ki akarja nyitni).

Zárva van! Ha tudnám

Nevét! De hát nem enged ez a zár?

(Zörget az ajtón).

Hej! Hallod? Hallod? Ember! Jöjj hamar!

VII. JELENÉS.

Voltak. Kozár.

KOZÁR.

A börtönőrnek szól e szép hívás,
Vagy jó barátodnak?

MÁRIA.

Neked csupán,

Akárki légy. Te mondtad, hogy segítesz...

KOZÁR.

Nos, meggondoltad már? Menjek?

MÁRIA.

Siess!

Időt ne kimélj, s majd én sem fogok
Kimélni pénzt, vagyont, a mit kívánsz.
Keresd föl rejtekét,... kinek... tudod.
Mondd néki, rab vagyok, halálra szánva,
S várom segélyét. - -

KOZÁR.

Ő gyűjtsön hadat,

S a többi... Jó! De köztünk áll az alku?

MÁRIA.

Áll, csak siess!

KOZÁR.

Jó! majd felváltatom

Magam, s megyek. Te légy csak türelemmel.
Nyujtsd az időt, hogy gyors ítéletét

Ne hajtsa végre Vatha sebtiben.
Használd a csel minden fogásait.
De mit beszélek? Nő vagy; asszonyállat,
S furfang a kenyered. (*Kitekint*). Már jönnek is.
Hamar! Ne ijedj meg, bármit beszélek.
(*Az ajtót becsapja, s kívül hallatszik Kozár beszéde*).
Hej örök! Ide mellém! Szökni készül
A két fogoly! (*Kívül moraj*).

EMESE (*meglepetve*).
Mit? Szökni?!

MÁRIA.
Meg ne moczczanj!
Javunkra szól. Csak tettetés! Nyugodtan!

VIII. JELENÉS.

*Voltak. Vatha. Jánus. Kórogi. Viske. Devecser. Ketel. Borág.
Táltosok. Örök. Vatha hívei. Nők. Férfiak.*

(*Az ajtó heves lökéssel föltárul*).

VATHA.
Be mind. Törvényt ülünk most őseink
Szokásához híven. - Egy asszony áll
Előttetek, de ti ne azt vegyétek,
Hogy ki ez asszony, csak mit vétkezett,
És a szerint ítéljete.

MÁRIA (*Vatha előtt leborul*).
Kegyelmet
Könyörgök tőled porba hullva!

VATHA.
Nincs!
Vigyétek!!

(*Két ór a szín baloldalára hurczolja*).

JÁNUS (*magában*).
Földön csúszva esdekelt,
És én, fia, taszítám őt a porba!

MÁRIA.
Lesz-é oly szív, mely rajtam könyörül?

JÁNUS (*félre*).
Van Isten, a ki nékem megbocsát?

MÁRIA (*Emeséhez*).
Ölelj meg engem, leányom, s légy erős!

JÁNUS (*félre*).
Anyám!.. S én nem borulhatok szivére!

VATHA.

Úgy, úgy! Ti egymást értitek. De vége
A csalfa könnyhullásnak. Vért kíván
A bűn. Ti örök válaszsátok el!

(Örök elválasztják Máriát és Emesét).

MÁRIA.

Ne még! Ne még! A szívem megszakad!

EMESE.

Anyám!

VATHA.

Elég!... A vádat ismeri,
Közületek mind egytől egyig. Én
Hozzá mit sem fűzök, el nem veszek.
Isten szolgája: Táltos, állj elő,
És mondj ítéletet!

MÁRIA *(kétségbe esve)*.

Igy veszve minden!

ELSŐ TÁLTOS

(Kezeit ég felé tárva, áhitatos hangon).

«Egy az Isten, és neve Hadúr! - Ő teremtette az ég boltozatját; a földet, a vizeket; a tüzet; az embert! A csillagok felett lakik, és kormányozza népét. A szivárvány kezében az íj, s azzal lövi el tüzes nyilát. Kardja a villám, melylyel lesújt a gonoszra. Hangja a mennydörgés, mely tova zúg hegyek és bérezek fölött. A ki őt megtagadja, aki őt elhagyja, - az haljon meg!»
(A háta mögött álló csatlós kezéből kiveszi az égő szövétneket s földre fordítva, kioltja).

MIND.

Haljon meg!!

MÁSODIK TÁLTOS *(előlép)*.

«Egy az Isten, és neve Hadúr! Ő osztja be a csillagokat, és a fűszálakat! Ő választja párját az oroszlánnak, és a hangyának! Ő ad hitvest a férfiúnak, hogy az barátja légyen, és szolgálója. A ki urát és hitvesét megtagadja; - a ki őt elhagyja - az haljon meg!»
(Mint az első táltos: kiolt egy égő szövétneket).

MIND.

Haljon meg!!

HARMADIK TÁLTOS.

«Egy az Isten, és neve Hadúr! - Ő hajtja ki a földből a kalászt! Ő fakasztja fel a bokornak rügyeit, s a virág bimbóját! Ő ad a fának gyümölcsöt, s az asszonynak gyermeket. És valamiképen elszárad a fa, mely elhullatja kora gyümölcsét; elhervad a rózsatő, melynek letörik bimbója, - - úgy haljon meg az asszony, ki elhagyja gyermekét!»
(Az előbbiekhöz hasonlóan, kiolt egy szövétneket).

MIND.

Haljon meg!!

VATHA.

Háromszor bűnös! Im kimondatott
A véritélet. Készülj a halálra! *(Emeséhez)*.
S te lássad, gyermek, mily sors vár reád,

Ha elhagynád hited, s gondolni mersz csak
A korcsszülöttre, ki megmételyezte
Ártatlan szívedet. Örök! Vigyétek
Ez asszonyt! Bontsátok fel a haját,
Hogy a szemére hulljon. Ott az oszlop.
Kössétek hozzá derekát s kezét!

MÁRIA

(kiszabadítja magát s Vatha elé borúl).

El tőlem szolga had! Hős Vatha, nézd
A nő, ki egykor drága volt szívednek,
Kit annyi sok közül kiválogatva
Magad mellé helyeztél hitvesül,
Kinek szavára kebled fölvidult,
S ajkát csókolva elfeledted azt,
Hogy más is van körülted e világon,
Nézd! Csilla most előtted térdepel,
Hogy életét megmentse. Nem magáért,
De azokért, kik ellen vétkezett!

VATHA *(elfordúl).*

Kimondva az ítélet, félre hát!...

MÁRIA.

Hagyj élni értök, lányom, s fiamért!
Rongyokba öltözöm, ha úgy kívánod,
És vezekelve töltöm a napot.
Büntess akármikép, csak élni hagyj!

VATHA.

Ne szólj! Nem ismerlek; nem értelek!

MÁRIA.

Óh Istenem! Hát így lett semmivé
A régi hatalom, s a bűverő
Melylyel rád hatni bírtam? Az vagyok
Ma is, ki voltam egykor. Arczomat
Nem torzítja el még idők keze.
Nem ismeresz engem? Csilla szól te hozzád,
A régi Csilla, nőd! Mert az leszek
Megint! Szeretlek úgy, mint egykoron.

VATHA.

A csillag bármi fényes, ha lehullt,
Az égboltjára többé vissza nem jut! - -

MÁRIA *(megérinti ruháját)*

Taszíts el bár, beléd kapaszkodom,
A mit kívánsz megteszem azt. Rabod,
Szolgád vagyok, cseléded!

VATHA *(ellöki).*

El! Ne érints!

Mért szennyezed be tiszta köntösöm?

EMESE

(Vatha kezét megragadja s leborúl).

Atyám! Bocsáss meg néki!

JÁNUS *(leborúl).*

Óh Atyám!

Láss engem is a porban!

VATHA.

Mit? Fiam?

Reményeimnek büszke zászlaja

A porban?

JÁNUS.

Ő anyám! Ha néki nem
Kegyelmezel, úgy szánj meg engem! Én
Hoztam boszúdnak martalékul őt.

VATHA *(magában).*

Óh szívem! Szívem! És te ezt kibírod?

Nem! Átkozott tűz, mely sorvasztja mellem,

Hamvadj ki! Asszony többé meg nem indit.

Még ő sem! Ő sem!

MÁRIA. EMESE. JÁNUS.

Irgalom!!

VATHA

(nagy küzdelem után fölkiált).

Halál!

KÓROGI.

Úgy Vatha! Úgy!

VISKE.

Erős légy! -

BORÁG.

Öld meg őt!

DEVECSER.

Vezér, büntesd meg őt, de meg ne öld!

KETEL.

Bocsánat, irgalom!!

TÖBBEN.

Halál reá!

VATHA *(küzdvé)*

Tenger ha rám zúdul,... nem érzem ezt!

MÁRIA

(kezén ragadja Emesét, Jánust).

Igy, gyermekim. Kérjétek őt velem!

Könnyet látok szemében! Megbocsát!

VATHA *(elhatározással).*

Soha! Vigyétek!!

ÖRÖK

(Máriát megragadva, az oszlophoz köti, az egyik őr feloldja haját és arcára borítja).

MÁRIA.

Óh jaj, jaj nekem!

VATHA.

Lövész feszítsd az íjat!

JÁNUS.

Veszszek el!

Ne lássam művemet! *(Elfordul).*

EMESE.

Anyám! Anyám!

(Hozzá akar szaladni, de két őr visszatartja).

VATHA.

Utat a nyíl röptének! Félre mind!

Szívét keresd ki ficzkó, hallod-é?

Jól céllozz! A szívét! Álnok szívét

Szegezze át a nyilad. *(A lövész íjját emeli).*

Rajta! Céllozz!

MÁRIA.

Ne még! Imádkozom!

(Mintegy átszellemülten, áhitattal az ég felé tekint, kétségbeesés hangján).

Hadúr! Hadúr! Hozzád könyörgök én!

Keresztyéneknek Istenét hiába

Hívtam segélyül, nem hallgat reám!

Hadúr, bocsásd meg vétkemet! Te vagy

Az irgalom forrása, el ne hagyj!!

VATHA

(az íjjászra rohan és lefogja nyilát).

Megállj! Bocsánat!... oldjátok fel őt!

TÁLTOSOK.

Hadúrt imádja! Ő mienk!

MIND.

Bocsánat!

VATHA *(Máriát öleli)*

Megtérve nőm vagy! Csilla vagy megint!

KÓROGI.

Vezér, te gyöngé voltál, bukni fogsz! -

HARMADIK FELVONÁS.

Budamelléki táj, a Kelen hegy oldalában, melyre sziklás út vezet.

I. JELENÉS.

Gellért. Buld. Benetha. Zonuk. Kiséret.

GELLÉRT.

Igy híveim, s barátim. Ez úton
Kell a királynak jönnie. Fogadjuk
Ünneplő hódolattal és szívünk
Ragaszkodó őszinteségivel.
Lesz hát e zaklatott szegény hazának
Megint méltó királya és nyugalma.

ZONUK.

Egész Fehérvár ujong az örömtől,
S kész minden, még csak ő, a legdicsőbb
Késik.

BULD.

Bár semmi vész ne érte volna.

ZONUK.

Mit látok? Egy paraszt siet amott
Felénk. Ruhája, arcza, porlepett.
Ily vészmadár nem jónak hírnöke.

II. JELENÉS.

Voltak. Hetyke (szaladva, kezében fütykös, vállán tarisznya).

ZONUK.

Hé! Komé! Hová szaladsz?

HETYKE.

Haza, Budára! A hegy oldalára! Baj van! Nyomomban a kopók!

ZONUK.

Miféle kopók?

HETYKE.

A nyírott fejüek! Üstökbe fonva a hajuk, hegyes a kopójuk. A pokolból jönnek egyenest.
Vatha küldi őket aratásra. Le is arattak azok a Dunáig mindent. De velem békét kötöttek.

BULD.

Miért, te?

HETYKE.

Mert én nem bántom őket.

BENETHA.

De keresztyén vagy te is?

HETYKE.

Soha bíz' én!

GELLÉRT.

Hát pogány vagy?

HETYKE.

Az se! Ez a legjobb. Mert ha azt mondom, keresztyén vagyok,... fölnyársálnak a Vatha embe-
rei. Ha azt mondom pogány vagyok,... a papok elszedik mindenemet. Ti is papok vagytok, a
mint látom, de ha már két tűz közé kerültem, legalább kimondom az igazat.

BULD.

Hát te a Vatha táborából jössz?

HETYKE.

Onnan! A fiamat ott tartották, magam is csak úgy menekülhettem, hogy megígértem nekik,
száz ilyen legényt toborzani mint én vagyok, mert nagy baj van ott. Vatha lányát elszerette
egy keresztyén vitéz; Petőnek hívják. De Vatha túl járt az eszükön, s börtönbe zárta Petőt. -
Pető meg túl járt a Vatha eszén, s kiszökött a börtönből, egyenest a király seregéhez. Most
már Vatha őt halálra keresi, s elküldte a seregét előre, egyenesen a királyhoz, hogy Petőt vegyék
el tőle. Ő maga megjön a serege után, de más uton, hogy királyunkat valahogy el ne szalaszsa.

ZONUK.

Ah értem!

(Kívül zaj).

HETYKE.

Halljátok? Már jönnek! Ajánlom, tegyetek úgy, mint én.

ZONUK.

Hogyan?

HETYKE.

Igy la! *(Elszalad).*

GELLÉRT.

Ah borzadok, veszélyben a király!

ZONUK.

Veszélyben vagy te is atyám, s mi mind.

Vonuljunk vissza, azt tanácsolom.

GELLÉRT.

Lépést se! Hogy ha meg kell halnom, úgy

Haljak meg itt, vallásomért, hazámért.

Mikor szaladt pogánytól a kereszt?

Olvasd a martyroknak életét

S tanulj meghalni tőlük Istenért.

(Künn nagyobb zaj).

ZONUK.

Már itt vannak! Védelmezzük magunkat!

III. JELENÉS.

*Voltak. Kórogi. Jánus. Viske. Devecser. Ketel. Pogány lázadók.
(Minden oldalról beszaladnak).*

NÉMELYEK.

Papok! Keresztyének!

MÁSOK.

Halálra mind!

TÖBBEN.

Álljátok el az utat!

GELLÉRT

(nyaklánczáról lekapcsolja a keresztet és magasra emeli).

Vissza innen!

Sorvadjon el a kéz, mely bánatommal

Merészkedik illetni a keresztet,

Vagy azt imádó fölKent papjait!

JÁNUS *(közbe lép).*

Megálljatok! Ne nyúljon senki hozzá!

Atyám helyett, most én parancsolok.

KÓROGI.

Nem úgy Jánus! Te Vatha fia vagy,

De engem illet a vezéri szó,

Azzal bízott meg engem ő maga,

Atyád! *(Gellért és társaihoz megy Jánus előtt).*

Kik vagytok? De mért kérdezem?

Papok mind, és kereszt lóg mellökön,

Amaz meg a kezében tartja, lám!

(Zonuk vállára teszi kezét).

Neked tán hátadon van a kereszt?

ZONUK *(kardot ránt).*

Ne nyúlj hozzám czudar, mert széthasítom

Bojtos hajú fejed!

KÓROGI.

Vegyétek el

Kardját! Ezt már ne firtassuk tovább!

Ez már rászolgált a halálra.

JÁNUS.

Nem!

Nem engedem! Előbb hallgasd ki őt,

Aztán ítélj!

KÓROGI *(Jánushoz megvetéssel).*

Fiacskám útba' vagy!

Otthon beszélj, itt én parancsolok.

Tegyétek, a mit mondtam.

(A harcosok Zonukot lefogják, kardját elveszik s összekötözik kezeit).

ZONUK.

Átkozott

A nyelv, melynek ti szót fogadtok. Ah!...

GELLÉRT.

Honnan jövétek? Mely hazának földje
Szül ilyen szörnyeket, kik mit se' vétő
Polgárokat, s Isten szolgálait így
Merészenek bántalmazásaikkal
Gyalázní?... Magyarok vagytok ti?... Mert
A szót, mit gúnyos ajkatok kiejt,
Megértem bár, de másban nem talállok
Közös vonást, e honnak gyermeki,
S ti köztetek. Kik vagytok, és mi kell?

KÓROGI.

Nekünk ne prédikálj öreg. Hajunk
Üstökbe fonva, arról láthatod,
Hogy kik vagyunk. Mi látjuk a keresztről,
Hogy ti kik vagytok, s ezért támadunk.

KETEL.

Mit hallgatjuk tovább? Faágra vélők!
Hadd lógjanak mind, egymáshoz közel!

BULD.

Ah Isten! Vedd magadhoz lelkemet!

(Buldot elhúrczolják).

BENETHA *(térdre borul).*

És én imádkozom testvéremért!

VISKE.

No, ha testvéred volt, hát menj utána!
Nem jó a testvért elválasztani
Egymástól. *(Rá emeli dárdáját).*

JÁNUS

(felfogja Viske dárdáját).

Ah! Ne bánts! Imádkozik!

VISKE.

Nem a mi Istenünkhöz!

KÓROGI *(közbe lép).*

Igazad van!

Miért oly gyorsan végzeni velők?
Kössétek a másikhöz, egy fatörzsre!

(Benethát és Zonukot egy fához kötik).

JÁNUS.

Nem így akartam!

KÓROGI.

Én meg így akartam!

JÁNUS *(Kórogihoz)*.
Vigyázz!

KÓROGI.

Én mondom azt neked: vigyázz!

GELLÉRT.

Borulj el ég! ne lásd e gyásznapot!
Takard felhőkbe tiszta arcodat!

KÓROGI.

Halljátok? Kezdi már a vén gyerek!

GELLÉRT.

Jól mondad «gyermek»! Én gyermek vagyok!
S a gyermek mindig közelebb van a
Szülő szívéhez, és előbb nyerend
Meghallgatást, mint a nagyok s erősek.
Én a halál lehelletétől érve,
Könnyes szemekkel kérem az atyát,
Hogy a kiontott vérnek mindenik
Csöppjét áldássá változtassa e
Hazára, s átokká - rátok, pogány
Hitetlenek!...

KÓROGI.

Te jót kívánsz nekünk
Öreg. Ne! Tőlem ez a köszönet!
(Kardjával rásuhint. Gellért összeroskad).

VISKE.

És tőlem ez! *(Feléje döf.)*

KETEL *(leszúrja)*.

Tőlem meg ez!

DEVECSER *(lándzsájával leszúrja)*.

Meg ez!

GELLÉRT.

Isten! Ki halni engedted fiad
S nem könyörültél rajta, én a gyarló,
Hogy is nyerhetnék irgalmat tetőled?

KÓROGI.

Hát még se halsz meg? Rajta czimborák,
Amott a Kelen hegynek szirtjei!
Vigyük fel ezt a szívós életű
Jámbort, s taszítsuk a mélységbe le!

TÖBBEN.

Hajrá! Előre! Fel a bérctetőre!

(Felkapják a haldokló Gellértet).

GELLÉRT.

Halált nekem! Halált, ó Istenem!

(Egy csoport megindul Gellérttel a sziklás hegyi úton).

KÓROGI.

Csak fel, magasra! Magasabbra még!

(Utánok megy. Az egész csoport folytonos kiabálás és ujongás között eltűnik).

BENETHA.

Szent férfiú! Dicső agg, ez a véged?!

VISKE

(a lent maradtakkal az elment csoport után néz).

JÁNUS *(magában)*.

Isten ne büntess! Tiszta a kezem!

ZONUK.

S ezt látnom kellett? Mért nem is születtem

Világtalan koldusként?

VISKE.

Ha csak az kell,
Megkaphatod mindjárt! Jertek barátim!

(Zonuk felé rohan, hogy kitolja szemét. Kürtszó. E perczben jelenik meg a király és kísérete).

IV. JELENÉS.

*Voltak. Endre. Radó. Buda. Pető. Ernyei.
Király serege, majd Kórogi s társai.*

RADÓ

(kivont karddal Viskére rohan s ellöki).

Ide hamar! Segítség emberek!

Mentsük meg őket!

VISKE *(megtántorodva)*.

Ki parancsol itt?

ENDRE.

Én! Endre a király! Oldják fel őket!

ZONUK.

Óh, mért az Isten nem hozott előbb?

Gellért atyának halni kelle!

RADÓ.

Mit?

Gellért?...

ZONUK.

Amott piroslik vére, nézd!

BENETHA.

Jó Buld vala első, kit e gazok

Megöltek!

RADÓ.

Rajta Endre hívei!
Boszút! Fegyverre!

KÓROGI (*visszajön czimboráival*).

Ah! megjöttetek
Ti várva várt urak? Vitézeim!
Koldus barát legyek, ha egytől egyik
Nem számolunk most veletek. Előre!

JÁNUS (*közbelép*).

Hallgass meg Endre!

KÓROGI.

Ejh, mit cifra szó?
Megint e gyermek tolja föl magát?
Nem tűrjük azt, hogy csorbát ejtsetek
Saját testünkön, és boszunk elől
A tolvajoknak utat nyissatok.

ENDRE.

Miről beszélsz?

KÓROGI.

Tudod jól! Vatha lányát
Utálatos hizelgő szép szavakkal,
Áhítatoskodó szemforgatással,
Elcsábította egy czudar keresztyén.

PETŐ (*előront*).

Hah! Vond ki kardod, s állj ki én velem!
Utolsó volt e szó, melyet kimondtál!

KÓROGI.

Itt vagy te gyáva szökevény?

ENDRE.

Megállj!

Pető te is! Majd a király ítél.

KÓROGI.

E kényes ficzkót Vatha elfogá,
S börtönbe zárta, ámde czinkosa
- Ki volt, ő tudja csak - feltörte éjjel
A börtön ajtaját, s ő megszökött.
Mi követeljük most, hogy add ki nekünk.
Azért vagyunk itt, s addig nem megyünk,
Mig ki nem adtad bosszumartalékul.

PETŐ.

Király ne kimélj engem. Légy igaz!

ENDRE (*Petőhöz*).

Nyugodtan! Ismerem szándékodat,
S méltánylom is. Halljátok árulók!
A türelem, ha túlzott, gyávaság.

És Endre bár türelmes, gyáva nem lesz.
Az Isten akaratja s híveink
Ragaszkodó hűsége oly hatalmat
Adott immár uralkodó kezünknek,
Hogy az szétmorzsol, hogy ha rátok üt!
Egy intésemre várnak ezeren.
Szemem, ha villan,... mint a fergeteg
Elbánik a hitvány szeméttel... úgy
Söpörlek én el titeket utamból!
A koczka fordult, én vagyok felül!
Mondjátok ezt Vathának! *(Kórogihoz.)* Lázadó te!
Rokonvértől pirosuló fegyvered
Add át tüstén a híveim kezébe!

KÓROGI.

Mit? Kardomat gyáván? Hisz ez gyalázat!

ENDRE.

Ez hódolástok legelső jele,
Mivel nekem tartoztok, a királynak!

KÓROGI.

Ármány te győztél! Kardom mást ne szolgálj!
(Eltöri kardját, s a földre dobja).

ENDRE.

Nádor! Add néki át a pergament!

RADÓ

(Egy irattekercset nyújt át Viskének).

ENDRE.

Fölirva ott, mit bölcs tanács után
Törvényül alkotánk. Vigyétek el
Vezéreteknél; ő hirdesse ki,
S az égre mondom, a törvényszegő
Halállal fog lakolni bűnéért! - -
És most Pető, jer. Ime én, királyod,
Kiszolgáltatlak Vatha seregének. -

RADÓ.

Hogyan? Király?

ENDRE.

Ha mondom, úgy leszen.

Igazság itt is, ott is!

KÓROGI.

Ah! Dicső

Ítélet! Ez kárpótol!

POGÁNYOK.

Ez igazság!

ENDRE.

Ő vétett Vatha ellen, hát vigyének. -
De halljátok, Pető helyett kezünkben
Marad vezértek fia.

JÁNUS *(megütközve)*.

Mit? Én?

ENDRE.

Igen, te János, nálam léssz cserébe.
S ha hogy Petőnek egy hajsza görbed,
Te halsz meg érte. Ezt mondjátok el
Vathának.

KÓROGI.

Jól van! Álljon a csere! *(Félre)*

Igy megmenekszem tőled kis vezér.

ENDRE.

Hallottad? Jól vigyázzatok Petőre!
Hajsza hogyha görbed... meghal ez.
De hogy ha bántalom nem éri,... úgy
Ne féltse Vatha sem fiát. Kegyet,
S jó bánásmódot fog találni nálunk.
S mi, híveim, folytassuk az utat.
E gyász helyet majd egykor az utódok
Tiszteljék, mint az oltárt, templomot,
Min vérnek áldozatja szállt az Úrhoz,
A szent keresztért, az igaz hitért!

(Endre és hivei Jánussal el.)

V. JELENÉS.

Kórogi. Viske. Devecser. Ketel. Pogány had.

KÓROGI.

A fürgeteg kísérjen! Vatha, ezt
Neked köszönhetem,... neked csupán!
Ha itt vagy seregeddel, most mi rajtunk
Ez a gyalázat nem esik.

VISKE.

Való!

Te mondád: nem jó két részt elszakadni
A sergünknek. Most mig ők ki tudja,
Hogy merre járnak,... mi nyakig vagyunk
A lében!...

KÓROGI *(Petőhöz)*.

Te iszod meg e levet,
Te báb! Te leány után futkározó
Gyerek; nem hős, nem férfi, nem magyar!

PETŐ.

Nem! Az te vagy csak. Minden egy személyben.
Te kardjavesztett szájhős.

KÓROGI.

Mit nekem
Kard? Véled szemben öklöm is elég!
(*Rá emeli öklét*).
Te semmi jó!

PETŐ (*szembe áll vele*).

S te mindene a rosznak!

DEVECSER (*jobbra tekint*).

Hagyjátok a czivódást! Vatha jön!
Csillámlik fegyverök!

KETEL (*jobb felé tekint*).

Ez ő, ez ő!

KÓROGI (*Petőhöz*).

Szerencséd jó fiú! Én nem kímélem
Jánust. Népemnek sorsa szent előtttem.
Ezen kívül bolondság minden érdek,
Minden törekvés.

HARCZOSOK

(*ujongva jobbra kitódulnak*).

Éljen a vezér!

VATHA (*még künn*).

Tűzzétek ki a zászlót ama dombra!

KÓROGI (*Viskéhez*).

Siess eléje, s mondj el néki mindent.

VATHA (*kívül*).

Ez táborunk! Itt mi vagyunk az úr!

KÓROGI (*daczosan*).

Igen, de meddig? S milyen uraság! (*Petőhöz*).

No jó barátom, most jön a meleg,

Most jön a tűz! Most jön a kárhozat!

PETŐ.

A kárhozat, nem! Üdvöm jó amott!
Emese, látlak! Hallom hangodat,
Bár suttogás csak, de távolt nem ismer
A szív, ha igazán, s híven szeret!
Ah! Látom ajkán, hogy a nevemet
Susogja, s anyjának rólam beszél.
Lánykám! Pető tied, s csak érted él!

MIND (*lelkesülve*).

Üdv néked Vatha! Éljen a vezér!

VI. JELENÉS.

Voltuk. Vatha. Viske. Borág. Vatha kísérete.

VATHA.

Még üdv, és éljen? Gunyoltok talán?
Ti árulók! Ti hitvány gyászvitézek!
Ily hírrel mertek engem most fogadni?
(*Kórogira*).

Fegyvertelen! Gyalázattal tetézve!
Mint széjjel vert nyulak, mint rossz cselédek,
Kiket mulasztásért az uraság
Lehord, s világgá kerget? És fiam!
Jánus fiam, kezesként a királynál! -

KÓROGI.

Vezér, csak lettél volna itt velünk,
Tudom másképp beszélnél most te is.

VISKE.

Ki bir oly nagy sereggel szembe szállni?

VATHA.

Hát vesztetek voln' el, mindannyian!

VISKE.

S fiad?

VATHA.

Fiam? Nem, őt nem engedem!
Nem!... Jó, nem káromollak. Béketűrés
Jer, s légy ura boszús indulatomnak,
Mely véremet agyamba kergeti. (*Petőhöz*).
S mindez te érted koldus! Ősz hajam
Beszennyezője, hitszegő magyar,
Becsületemnek gyáva tolvaja!

PETŐ.

Vigyázz vezér! Ne adj okot viszályra!
Szidalmazásod el nem tűrhetem,
S meg nem torolhatom. Kezedbe adta
Királyom életemet, s becsületem,
Ám vedd el azt, gázold a sárba ezt,
De ne feledd, hogy fiad épen így jár,
És általam, csak őt sujtod magát.

VATHA.

Fiam! Fiam!... Ez szörnyűség! Bocsáss meg
Pető! Jánust ne érje semmi vész. -
Te Viske, mondd tovább. Türelmesen
Hallgatlak. Mit üzent még a király?

VISKE (*felbontja a pergament*).

Itt küldi néked ezt az iratot.
Minden betűje törvény.

VATHA.

Mit? Parancs?

Irott betűkbe öntött meghagyás?

Ide!

(Kikapja az iratot s reszkető kezében forgatja. Alig türtőztetve magát).

Ármány sugallta karmolás!

Mihez fogjak vele? Tanulj betűt

Olvadni vén oroszán! Kard helyett

Vég könyvet a kezébe. Vatha! Vatha!

Mi lett belőled agg napodra, hajh!

Én, a ki eddig kürtök riadó

Parancsszavát értettem meg csupán,

S az ellenségnek arczredőiből

Olvastam csak, hogy mit kell tenni, most

Értsem meg azt, mit egy íródiák

A kutyabőrre mázolt unalomból!

No szép vitézeim! Megalkudott

Cselédek, itt van! Nektek szól ez írás!

Olvassa, a ki tudja! *(Viskének adja).*

KÓROGI.

Ej, ne sérts

Vezér, mi híveid vagyunk. Velünk

Erős vagy, és még megtorolhatod

A sérelmes kudarcot egy napon,

De nélkülünk egy hős árnyéka vagy csak,

Mely eltűnik, ha nem süt rá a nap.

VATHA.

Árnyék? Csak árnyék? Óh az én napom

Letűnt, s én árnyék sem vagyok talán!

(Pető felé rohan).

Te gaz kölyök!... De nem, nem sértelek!

Bocsáss meg kedves jó derék fiú!...

Hogy is szólítsalak? Te, te, keresztyén!

Te tudsz olvasni, úgy-e? Megtanultad

A szőrcsuhás barátoktól. No kérlek,...

Lásd, Vatha kér, olvasd el ezt nekünk.

Nem! Rosszul mondtam. - Olvasd el nekik,

Ezeknek itt! Nekem nem szól, nekem

Ne olvasd! Én azért se' hallgatom.

PETŐ

(átveszi Viskétől az iratot s hangosan olvassa).

«Mi,... Isten kegyelméből uratok, és királyotok Endre, akarjuk, és rendeljük, hogy: A magyar hazának minden népei, elhagyván a pogányok vallását, az egy igaz Isten és fiának, Jézus Krisztusnak hitére térjenek, ellenben fejük vétessék, és minden javaik elosztassanak.»

(Általános mozgás).

VATHA.

Halljátok? Ezt akarja a király.
Ezt rendeli nektek. Nekem nem! Én
Nem hallom,... nem akarom hallani! -
Olvasd nekik, te kedves jó fiú.
Derék leveinte vagy. Nem sértelek. *(Kitörve)*.
De meghalsz, még ma!...

PETŐ *(nyugalommal)*.

Ugy meghal fiad!

VATHA.

Nem! Mit se' szóltam. Olvasd csak tovább!

PETŐ *(olvas)*.

«Rendeljük, hogy a főpapok, szerzetesek, és az Isten minden szolgájának, béke hagyassék.
Valaki szidalommal illeti őket, vagy galádul halálba kergeti,... az gyalázatos bitó halállal
sujtassék, mint gyilkos és lázadó!»

(Általános mozgás).

VATHA *(magában)*.

Volnál csak itt, fiam János, tudom
A kötelet e szép szavu madár
Nyakába vetném, s mellé két papot
Két oldalt. Ah de így! *(Fenn.)* Nem hallom én,
Olvashatod hát bátran jó fiú!

PETŐ *(olvas)*.

«Rendeljük neked Vatha, belusi vár ura, hogy minden bálványokat szétrombolva, idegen
Isteneidet megtagadva, te, és egész házad népe, az üdvözítő vallásra térjete. *(Mozgás.)* Mert
a ki téged, vagy a tieidet, ezek után üstökbe font hajjal lát, s elevenen, vagy holtan kezünkbe
nem szolgáltat,... az maga bűnhődik, mint czinkostársad!»

VATHA.

Hazudsz! Nem jól olvastad nyomorult!
Ezt a király nem kívánhatja; nem!
Olvasd le másképp onnan, vagy e kard
Örökre megbénítja nyelvedet!

PETŐ *(nyugodtan)*.

Sujts! Jól tudom, kettőt ölsz egy csapással.

VATHA.

Fiam! Fiam. De hát él még a hős,
A büszke Vatha, hogy tétlen, pulya,
Síránkozó asszonyként tűri mindezt?
Hisz csörgedez még ereimbe' vér!
Van még erőm, mely kardot fogni bír!
Van én nekem még tette kész hadam!
Ugy-é, ti hívek vagytok? Kórogi!
Ketel! Te Viske, Devecser, Borág?

VISKE.

Óh jó uram, gondold meg mit művelsz.
Ha a király megtudja szándokod,
Hogy harczra készülsz ellene,... fiad
Bitóra jut!

VATHA.

Bitóra hős fiam?
Ne kergess örületbe! Óh király,
Neked nincs, neked nem lehet fiad,
Mert úgy nem bántál volna így velem *(Szünet)*.
Ki ad nekem tanácsot? Mit tegyek?
Hogy én keresztyén...? Nem! Az nem lehet!
Te őseimnek élő Istene... *(Petőhöz fordul)*.
Úgy-e szabad még őt hívnom segélyül?
Mit mond az irás? Lássuk, add ide!
(Kikapja Pető kezéből az iratot s mohó kapzsisággal igyekszik tartalmát megérteni).
Itt, itt, ez szól nekem! Ez a parancs. -
Keresztyén Vatha! Jánus fogva! Óh!
Szakadj ki szem, miért nem tudsz betűt!
(A pergament a kiséret közé dobja. Egy ötlettől megkapatva).
De nem! Nincs veszve még minden remény.
Pető úgy-é én jól bántam veled?
Nem szidtalak, nem káromoltalak.
Ugy-é, hogy Endre is így bánt fiammal?
Mert a király nemes. Óh az, nemes.
Menj vissza a királyhoz jó Pető.
Lemondok a boszuról. Te szabad vagy,
De küldjék vissza Jánust, fiamat.
Menj, menj, siess hamar.

PETŐ.

Vezér, előbb...

VATHA.

Mondd azt is a királynak: Vatha híve,
És rendelését megfontolja még.
Majd hivatunk papot, s keresztelő víz
Alá hajtom e büszke, vén fejet,
Mely nem bókolt még eddig senkinek.
Menj, mondd el ezt Pető, de fiamat,
Küldjétek vissza!

PETŐ.

Elmegyek uram,
De egyedül nem. Jól tudod magad,
Hogy kincsem, életem, menybéli üdvöm
Kezedben. Őt kívánom: lányodat.

VATHA.

Hát nem elég, hogy visszafojtom a
Boszút és szabadon bocsátalak?

PETŐ.

Emese nélkül nem kell a bocsánat;
Ölj meg, ha tetszik, nem védem magam.

VATHA.

Őrjöng ez ember? Hallod-e Borág?
Menyasszonyodról van szó. Te felelj
Neki, mert én nyugodtan nem tudok
Vele beszélni.

BORÁG.

Én? Mit mondjak én?
Engedd, hogy kardomat használjam, és
Meglátod milyen választ kap.

PETŐ (*Borághoz*).

Veled

Én nem vitázom. Százszor is lehet
Arád Emese, de engem szeret.

VATHA.

Hát mindent od'adjak a keresztnek?
Elvették nőmet, aztán fiamat.
Megtörték büszkeségemet. Hatalmam
Kezet nyaló kutyává aljasult,
S most elszakítják tőlem a leányt?
Az egyetlen virágszál, életemnek
Viharverdeste pusztá sivatagján!...

PETŐ.

Vezér! Ne mondja senki, hogy Pető
Gyáván, királyi kegygyel támogatva
Nyerhette el csak szíve drága hölgyét,
Ne mondja ő sem, a kit mindenek
Fölé helyeztem, hogy nekem az élet
Becseseb volt, mint szerelme. Döntse el
Kettőnk között a sors, kié legyen
A lány: imádott Emesém. Borág!
Párviadalra hivlak. Jössz-e vélem?

BORÁG.

Csak ezt akartam én, csak ezt! Előre!

PETŐ.

Amott a tisztás, ott megvívhatunk.
S ha én lennék a vesztes,... úgy lehet, -
Mondjátok a királynak, hogy Pető
Maga kereste a halált, s ezért
Ne érje Jánust semmi bántalom.

KÓROGI.

S ad-é hitelt szavunknak a király?

VATHA.

Mikor hazudtam én, hallod, s kinek?
Vagy bármelyik vitézem?

PETŐ.

Jól beszélt.

Nagyon romlott, gyanús idöket élünk,
És Endre mondta: hajszálam ha görbed,
Jánus lakol meg érte. Ámde van
Egyetlen lény közöttünk, a kinek
Királyom hinni fog, ha majdan így szól:
«Nem orvul ölték meg Petőt, uram,
De bajvivásban veszté életét!»

VATHA.

S ki az?

PETŐ.

Leányod.

VATHA.

Emes?

PETŐ.

Ő maga.

Hallám csengő szavát, a mint jövétek.
Tudom, hogy itt van, véled jött, ne titkold.
Hivasd ide, legyen tanuja mint
Küzdök meg érte, avagy elbukom.
Borág megegyezel?

BORÁG.

Meg.

PETŐ.

Bár kezem

Reszketni fog, ha megpillantom őt,
De mindegy már. Itéljen a szerencse.
Hivasd a lányt, s mi küzdelemre fel!

BORÁG *(kardot ránt)*.

Hadur nevében!

PETŐ *(kardot ránt)*.

Lángoló szerelmem,

S az egy Isten nevében!

(Borággal elsiet balra).

VATHA

(a jobb oldalon álló harczoshoz szól. Jobbra mutat).

Hivd elő

Leányomat. A sziklás fordulónál

Találod. Véle anyja, és a nők.

Mind jöjjenek ide. *(Harczos el.)* És mi vitézek

Vessünk szemet a bajvivó felek

Minden mozdulatára. Nagyba megy
A játék, jól vigyázzatok tehát.

KÓROGI.

Borág fog győzni.

VISKE.

Pető jól verekszik!

VII. JELENÉS.

Voltak. Emese. Mária. Nők.

EMESE.

Atyám, te hívtál?

MÁRIA.

Mit akarsz e lánynyal,

Én is kívánom tudni?

VATHA.

Jó anya

Léssz ezután, - azt mondtad úgy-e asszony?

Szavadnak állj most. Légy erős magad,

És önts erőt e lány szívébe is.

Szüksége lesz reá.

EMESE (*aggódva*).

Miért atyám?

VATHA.

Leány! Két férfi küzd birásodért.

Egyiknek halni kell.

EMESE.

Pető?!

VATHA.

Az egyik.

A másik jegyessed, hívünk Borág!

EMESE.

Anyám, anyám! Hallod? Pető veszélyben!

Hát elfogtátok? Meg nem szabadult?

Hol van? Vezessetek hozzá!

VATHA.

Nyugodj' meg.

EMESE.

Nyugodt legyek, mikor Pető veszélyben?!

Nem, nem birom! Ah! Összeroskadok!

VATHA

(kezén fogja Emesét és balra mutat).

Tekints oda! Látod jól azt a két

Ifjút?

EMESE

Kezökben kard csillámlik. Ah

Irgalmas ég!... az egyik ő maga!

VATHA.

Látod, hogy vívnak? Jól szegezd reájok

Szemed! *(Folyvást fogja Emese kezét).*

EMESE.

Bocsáss el, hogy megvédjem őt

Kitárt karommal!

MÁRIA *(Emeséhez lép).*

Óh e gyötrellem!!

EMESE.

Atyám, kőből van-e szived? Bocsáss!

VATHA.

Látod?

EMESE *(reszketve).*

Látom!

VATHA.

Az egyik elesett!

EMESE *(fölsikolt).*

Ah!! *(Aléltan Mária karjaiba omlik).*

MÁRIA.

Nem Pető! Leánykám, térj magadhoz!

VIII. JELENÉS.

Voltak. Pető.

PETŐ

(berohan, megpillantja Emesét, tárt karokkal feléje siet).

Emese! Üdvöm!

EMESE *(nyakába borul).*

Ah! Te élsz! Te élsz! -

Atyám! töltsd rajtam bosszudat, ha kell!

VATHA.

Én nem vagyok többé atyád. A sors

Ítélt. Mehetsz vele. De menj hamar.

A míg nyugözve tart a fájdalom,

S a tenger bú ki nem csap medriből,

Hogy rád szakadva, egyedül te légy az,

Kin bosszút állok. - Menj! ne lássalak!

EMESE (*Petőhöz*).

Ő elbocsát! Hallod Pető? Jerünk!
Másodszor ment meg Isten énnekem.
Többé nem válunk. Nincs oly hatalom,
Mely leszakít kebledről.

VATHA (*Máriához*).

Hallod őt?

Leányod! Gyermeked! Csak nyelve gyorsabb
Szívénél, melylyel minket megtagad,
S utált körünkből menekülni vágyik. -
Öleld meg őt, s kísérd el a határig. -
De nem,... ne menj még! Én így nem tudok
Meválni attól, a kit szívemen
Ápoltam egykor...

EMESE.

Ég veled atyám!

Leányod messze útra kél; soha
Nem látjuk egymást többé, úgy lehet. -
S te meg se' csókolsz?

VATHA (*megragadja*).

Jer! Hadd nézzelek!

Hadd véssem emlékembe arczodat,
Mint a ki halottjától búcsuzik. -
Te már félig keresztyén vagy. Szíved
Másé. Hited nem a mienk. Halott,
Halott, hideg halott vagy énnekem,
Egykor kedves leányom, gyermekem!
Hálátlan jószág, mért veszítlek el?
Jut-é eszedbe, hogy ez érczkebel
Hányszor volt pelyhes ágya kis fejednek,
Ha elszunnyadtál, mint parányi gyermek?
Apává lett a hős. Feledve harczot
Karomba zártalak, s csókoltam arczod.
Ha akkor azt mondták voln' én nekem:
«Tiéd ez ország! Légy te fejdelem,
De add, nekünk kis lánykádat cserébe»,
Kaczagtam volna a kufár szemébe.
Mert kis kezéd, a mint felém legyintett,
Szemed kristály egéből egy tekintet
Drágább volt nékem mindennél, Emes!
Csak te maradj enyém, csak te szeress!...
S te így hálálod? Menj, ne lássalak!
Szakadjanak reád a bérczfalak,
Mikor alattok kísér kedvesed!
Egy Isten se bocsásson meg neked!

EMESE.

Atyám! Megátkoztál! Oh jaj nekem!

MÁRIA.

Irgalmas ég, ne hallgasd meg szavát!

EMESE.

Vond vissza átkodat, vagy ölj meg!

MÁRIA.

Én

Vagyok bűnös csak. Mért nem sujtasz engem?

Én hagytam örízetlen a leány

Szívét, s ha rosszra hajlott, engem ér

A szörnyü vád, és átkod rám szakad.

VATHA.

Igaz bíró hallotta vádamat

S kiosztja majd részét mindenkinek.

MÁRIA.

«A nő kövesse férjét. Hagyja el

Atyját, és anyját», mond a szentírás!

VATHA *(szívére üt)*.

Ez az én szentírásom! Égi kéz,

S nem ember irta meg törvényeit

E könyvbe! Tűzre mind a többivel!

Csupán ez egyet ismerem! Csak ebből

Imádkozom!

PETŐ *(magához vonja Emesét)*.

Jer! Én megvédelek.

Vezér, fiad ha visszatér, szeresd

Jobban, mint lányodat.

VATHA.

Igen, fiam!

Mondom, küldjétek vissza fiamat!

Leányom nincs már. Mit kívánsz Pető még?

PETŐ *(kezét nyújtja)*.

Hogy nyujtsd felém vezéri jobbodat.

VATHA.

E kéz rabolta el leányomat.

Keresztyén kéz... nem érintem soha!

PETŐ.

Ugy Isten áldjon! - Vallásom tanít

A bántalmat bocsánattal fizetni.

Te átkot adtál nászajándokul,

Én ősz fejedre áldásért könyörgök.

EMESE *(Máriát öleli)*.

Anyám! Szeresd helyettem őt, ki engem

Magától eltaszít, s többé nem ismer.

VATHA

(magában küzködve, rá-rápillant Emesére, végül büszkén).

Nem! Nem bocsátok meg neki soha!

(Embereihez fordul).

Ti mind kíséritek le, a határig.

S te Viske, te szeretted fiamat,

Te menj velők jó Viske,... menj néhány

Derék vitézzel. Add át ezeket

Endrének, s mondd, nem görbült a haja,

Jól bántunk véle, adja vissza hát

Jánust. Te hozd őt karjaimba. Menj!!

MÁRIA *(Vathához vezeti Emesét).*

Bocsáss meg lányodnak!...

VATHA

(nagy küzdelem után szigorral).

El! Nincs leányom! *(Elrohan).*

IX. JELENÉS.

Voltak. Vatha nélkül.

EMESE.

Anyám, ő elment! Sohse látom őt
Többé!

MÁRIA.

Nyugodj' meg leányom. Még jöhet
Idő, és vad haragja csillapul.
Én azt az átkot, mit ő rád zuditott
Elfordítom fejedről hő imával.
Vigasztalódj. Hadúr nincs, és az Isten
Siket az ilyen káromló szavakra.
Ifjú lovag, szeresd e nőt, s ha majd
Egymást ölelve, egymás ajkain
Fogjátok megtalálni azt az édes
Üdvöt, mely csak a választott néhány
Halandó osztályrésze itt e földön,
Akkor gondoljatok reám!

PETŐ.

Az ég

Óvjon meg asszonyom!

EMESE *(ölelés után).*

Anyám, e csók

Mit rám leheltél, arczomon fog égni,

Mig a halál keze nem törli le.

(Mind elmennek balra. Sötétedik. Halk tárogató zene. A szin néhány perczig üres).

X. JELENÉS.

Vatha (jön jobbról).

(Szemeit merően a földre szegezve).

Itt, itt! Ez az ő lábának nyoma!

Oh, áldlak engedékeny porszemek,

Hogy kis lábának formáját vevétek!

Oh, bárcsak fölszedhetném a kezemmel,

Hogy eső el ne mossa, és a szél

Ne fujja él! S én megátkoztam őt!...

Elment!...

S itt nem maradt utána más, csak e

Parányi lábnyomok, s végetlen űr

Szivemben! Óh irgalmas ég, zudítsd

Az átkot tiszszerezve agg fejemre,

S én «jaj» szó nélkül eltűröm, csak őt

Ne bánts! Emese várj! Áldásomat

Küldöm utánad! Óh ne menj, ne még!

Ne hagyj el engem oly kegyetlenül,

Mint a milyen kegyetlen én valék!...

Áldásom, öltö te gyorsabb szárnyakat,

S az Istennél előzd meg átkomat! -

Késő! A viszhang válaszol csupán

Bércz oldalából, esdeklő szavamra,

S lányom megátkozottan megy tova!

(A jobboldali fatörzsre roskad. Tárogató zene megszűnik).

XI. JELENÉS.

Vatha. Mária. Pogány sereg. Viskét kivéve.

(Jönnek balról, s a következő jelenet alatt elszélednek hátul és jobbra).

MÁRIA

(búsan Vathához lép s vállára teszi kezét).

Elment! magunk maradtunk!

VATHA.

Ah! Te vagy?

Mit állsz kettőnk közé, ha Istenemmel

Beszélek? Mért szeged útját imámnak?

Te Vatha ördöge, vagy angyala,

Mim vagy te nékem, mondd?

MÁRIA.

Asszony vagyok.

VATHA.

A hol te jársz, a fű kiszárad és

A föld szomján meddő marad. Hová

Te mégy, a béke onnan elsiet.

Kit bájaidd látása elbűvölt,

Elsorvad annak a szíve. Te vagy
Szörnyü bukásom okozója. Ah!
Asszony! Ha egyszer elvesztettelek,
Miért találtalak fel újra? Vagy
Reád találva mért nem öltelek meg?

MÁRIA.

Tedd most. Az én pályámnak vége úgy is.
Leányom boldog.

VATHA.

S azt nem kérdezed
Hogy Vatha boldog-é? Minek? Hiszen
Az én sorsom téged nem érdekel.
Mi voltam én? Mi vagyok én neked?
Egy senki, semmi! Megtört agg pogány.
S te, ki hazudtál, a mikor nekem
Szerelmi esküt tettél, - ki hazudtál,
Mikor szép lovagodnak esküvél
Szerelmet, - te, ki hazudtál, mikor
- Hogy életedet megmenthesd - azt fogadtad
Mienk leszesz megint, s Hadurt fogod
Imádni, - te, kinek minden szava
Hazugság volt, most büszkén mondod ezt:
«Az én pályámnak vége!» Ah! Miért
Születtéél romlásomra, bűnös asszony?!

MÁRTA.

Nem romlásodra, hidd el azt nekem!

VATHA.

Nem? Mire hát?

MÁRIA.

Most látom csak, hogy Isten
Miért hozott körödbe vissza engem.
Szent hivatás vár rám, s én azt betöltöm.
Azért kérlek, fékezd vad lelkedet.
Szíved nemes. Van benne szeretet,
Ne zárd el a nap enyhe melegétől.
Engedd, hogy az igaz hitnek sugára
Keresztül hasson a zord éjtszakán,
Melyben bolyongasz, s én megmentelek.

VATHA.

Adj vissza önmagamnak, s mentve lészek!

MÁRIA.

Egy új életnek foglak visszaadni,
Mely örök ifjúságot hord magában,
Mely tér, s időben nem ismer határt,
Mely mindennel daczol, mi rut s gonosz,
Öröktől van, s örök időig áll.

VATHA.
Hazudsz! Megint hazudsz! Egy gyöngye asszony
Csodákat nem művelhet.

MÁRIA.

Nem csoda

Az, a miről beszélek. Boldog is
Lehetsz még Vatha. Ujra fölleled,
Kit elveszettnek vélsz: leányodat.
Fogadd meg intő szómat! Légy keresztyén!
(*Künn zaj. Mind oda fordulnak*).

VATHA.

S ezt nékem mondod? Én legyek keresztyén?
(*Növekvő zaj*).

MÁRIA.

Az léssz. Azzá kell lenned. Úgy kívánja
Királyod.

XII. JELENÉS.

Voltak. Kórogi, majd Jánus. Devecser. Pogány sereg.

KÓROGI

(*kezében irattal, sietve jön*).
Nem kívánja!... Nézd, vezér,
Királyod meghagy őseink hitében.
Ez irás biztosít adott szaváról.
Követje hozta most.

VATHA.

Irás? Követ?

Hol a követ?

JÁNUS (*besiet tárt karokkal*).
Atyám!

VATHA (*örömkítőrészel*).

Jánus! Fiam!!

JÁNUS.

Atyám, tied vagyok megint. Királyom
Küld vissza hozzád, s megbocsát neked,
Ha híve léssz, s nem harczolsz ellene.

VATHA.

Nemes király, te mindent visszaadtál!
Fiam, fiam! S ez irás, ide véle!
(*Elkapja Kórogi kezéből az iratot*).
Királyom meghagy őseim hitén?
Ah, ez jó irás! Ezt már el tudom
Olvasni!

MIND.

Éljen Endre!

JÁNUS (*Máriát ölelve*).

Jó anyám!

S Emese húgom hol marad?

VATHA (*meglepetve*).

Mi? Hát

Nem érte küldött vissza a király?

Ah! Őrült én! Od'adtam lányomat!

(*Kivül zaj és kürtszó*).

JÁNUS.

Atyám mi ez? Kürtszó s veszélyt jelent!

XIII. JELENÉS.

Voltak. Ketel majd Hirnők.

KETEL

(*kikelve színéből, sietve jön*).

Irtóztató! Irtóztató! Uram,

Óh légy erős! Leányod... és Pető...

MÁRIA.

Leányom?!

VATHA.

Szólj, mi történt?

KETEL.

Itt a hírnők!

HIRNÖK

(*zsilált arczczal, tépett ruházattal besiet*).

Uram! Vezér! Oda lent a völgyben egy nagy sereg német harcos támadta meg kis csapatunkat. A mióta a belusi várból elindultunk, úgy látszik, folyvást nyomunkban voltak. Most, hogy tőled elszakadva kevesen maradtunk, mint bősüzt vadállatok rohantak ránk... Kozár, a nyomorult áruló hozta őket.

VATHA.

Kozár?!

MÁRIA.

Ah! Ő? Istenem!

HIRNÖK.

Védelemről szó sem lehetett. Viske volt az első, a ki elesett. Pető, a derék vitéz levante, hárommal is küzdött egyszerre; de hasztalan, egy nyíl épen a szívére fúródott keresztül, s ő holtan rogyott leányod lábai elé.

VATHA.

S leányom?

HIRNÖK.
Meghalt!

VATHA.
Ah!

JÁNUS.
Hugom!

MÁRIA
Emese!

VATHA *(visszatántorodva)*.
Az én átkom! Az én átkom!
Ki tette ezt? Nevét a nyomorultnak!

HIRNÖK.
A neve Hedrik!

MÁRIA *(főlsikolt)*.
Férjem!

VATHA
(Máriára meresztve szemét).
Megint a te kezed!

NEGYPEDIK FELVONÁS.

Vatha tábora. Hátul félkörben sátrak. Balra magas szikla.
Jobbra két szikla közt egy keskeny ösvény.

I. JELENÉS.

Vatha. Jánus. Kórogi. Devecser. Táltosok. Nők. Harczosok.

VATHA

(középen áll, kivont karddal jobbjában. Másik kezében zászlót tart. Táltos a zászlócsücskét tartva kezében, balját az ég felé emeli. Mind körülállják lehajtott fővel).

TÁLTOS.

Isten! Hadaknak Istene! Óvd meg e zászlót és segítsd győzelemre!

MIND *(elkes áhitattal).*

Segítsd győzelemre!

TÁLTOS.

Isten! Magyarok Istene! Óvd meg népedet, hogy őre legyen szent parancsaidnak, s nevedet hirdesse a fiaknak s azok fiainak!

MIND.

Hirdesse nevedet!

(Leeresztik kardjaikat).

VATHA *(kardját fölemelve).*

Isten! Boszúnak Istene, segíts!

Öntséd szivembe a pokol tüzét,

Karomba az oroszlán erejét,

Hogy büntetni, s boszulni tudjak! Isten!

Ki átkom oly hamar meghallgatád,

Hallgasd meg most kérő fohászatot,

Add kezeimben azt a nyomorultat,

Ki legdrágább kincsemtől foszta meg:

Nőmtől, s leányomtól! Engedd meg Isten,

Hogy szétszakítsam testét; csontjait

Izekre törve, vérét mint patak

Onthassam, áldozat gyanánt, te érted

Leányom! Nézd! Atyád kivonta kardját

S hüvelybe vissza addig nem teszi,

Mig gyilkosodnak vére nem pirul

Aczélján!

(Kívül harczyi kürtszó).

Ah! Halljátok kürtjeik

Hívó szavát? Fel harczosim vitézek!

Bucsúra nincs idő már. Asszonyát

S leányát megy boszulni a vezér. -

Jánus, te itt maradsz az őrsereggel.

Még látjuk egymást, érzem,... és ha nem,
Ugy ne feledd, hogy Vatha fia vagy!...
Fel mind utánam! Fújjad harsonás!!

(Kürtszó. A sereg elvonul).

II. JELENÉS.

Jánus. Nők. Táltosok. Tiszt. Őrség.

JÁNUS.

Zárjátok el az utakat. A nők
Vonuljanak sátrakba. És te táltos
Készülj az áldozatra, hogy ha győzünk;
Készülj a gyászra, hogy ha elhagy Isten.
Oszoljátok!

(Mind lassan eloszlanak. Kivéve az őrséget és a tisztet. Ezek hátra vonulnak. Jánus magában, busan).

Anyám! Most hát a sor
Kettőnkön, s Jánus nem felejt el,
Hogy, akaratlanul bár, vést hozott
Reád. Mint hajtsam végre, hogy ne lássék
Előttök árulásnak? Mit tegyek?

TISZT *(előre jön)*.

Uram, várom parancsodat.

JÁNUS.

Igen!

Tudom. Tüstént... Igen... Egy szóra jer csak!
(Magához inti s a jobboldali ösvényre mutat).
E kettős szirt között a keskeny út,
Mely Kelen völgybe visz, hol ellenünknek,
Hedriknek áll rögtönzött tábora,
Úgy-e?

TISZT.

Igen uram.

JÁNUS.

Pontos hely ez.

Itt magam öröködöm. A többiek
Foglaljanak a sátrak közt helyet.
Te oszd fel őket. Ki-ki résen álljon.
És adjatok hírt, hogy ha lent a völgyben
A két had összecsap. Jertek velem!

(Mind elvonulnak hátul).

III. JELENÉS.

Mária. Vira.

VIRA

(jön a sátrak felől. Óvatosan körül tekint s visszaszól).

Jöhetsz. De mondd, mi terved? Szemeid
Titokzatos fényben ragyognak. Arczod
Merev, mint egy halottnak képe. Szólj!

MÁRIA.

«A hol te jársz, a fű kiszárad, és
A föld, szomjan meddő marad. Hová
Te mégy, a béke onnan elsiet.
Kit bájaidd látása elbűvölt,
Elsorvad annak a szíve.»
Ezt mondta ő, s minden szava igaz.
A percz elátkozott volt, melyben én
Fogantatám! Legyen hát vége most.

VIRA.

Minden jó istenekre kérdelek
Szólj, mit akarsz?

MÁRIA.

Kiengesztelni a
Sorsot. Ha életem mindenkire,
A kit szerettem, csak vészt, bűt hozott,
Úgy pusztulásom áldás lesz talán.

VIRA.

Áldás? Az áldás minket elkerül,
Hirét sem ismerjük már!

MÁRIA.

Nem, mióta
Én itt vagyok. Megyek hát. Jobb kitérni.

VIRA.

Mégy? Elhagyod hát uradat megint?
És épen most, mikor csapás csapással
Hull a fejére?

MÁRIA.

Ép azért megyek,
Hogy én miattam több vizály ne érje.

VIRA.

De visszatérsz még egykor?

MÁRIA.

A hová
Én most megyek, onnan nincs visszatérés.

VIRA.

Titokzatos beszéded elijeszt
Te halni készülsz!...

MÁRIA *(felbontja haját)*.

Fogd e drága kőben
Gazdag hajéket. Emlékül adom.
Ha rá tekintesz, ha kezedbe jut,
Gondolj reám, boldogtalan, szegény
Urnődre!

VIRA.

Nem! Nem! Édes asszonyom!
Ne ronts meg minket még jobban! Hiszen
A legnagyobb kegyetlenség, a már
Kifosztott házat fel is gyujtani.
Jusson eszedbe Vatha. Gyermekeit
Vesztette el.

MÁRIA.

Miattam! Csak miattam!
Az én vérem volt,... mondja Vatha is,
És gyűlöl érte.

VIRA.

Nem gyűlöl, de szenved,
Jut-é eszedbe, mikor már nyilat
Feszített kebled ellen a lövész,
Ő feltartóztatá, szívére zárt,
És megbocsátott, mert szeret s te most
Igy fizeted jóságát?...
(Távolból kürtszó).

Hallod? Ő küzd,
Harczol, hogy megbosszuljon téged, és
Leányát...

MÁRIA *(kitörve)*.

És megöli azt, ki nékem
Becseseb volt e világon mindeneknél!
E harczban Vatha hal meg,... óvja Isten!
Vagy férjem, a kit most is szeretek.
Az egyik elvész, - bármelyik lesz is,
A károsult csak én vagyok, csak én!...
Oh Vira, hagyd el kérlek és ne szólj.
Vigasztalásaid holtan születnek,
És nincs fölöttem erejük. Hamar
Váljunk. Határzatom nem ingatod meg.
Isten veled!

VIRA *(megragadja)*.

Óh drága asszonyom!
Ne hagyj el engem! Lásd, öreg vagyok
Már én is. Lánykám elment; jobb kezek
Gondozzák, mint enyém! Mi lesz velem,
Ha te is elhagysz, édes asszonyom?!

MÁRIA

Ne tántoríts el! Így van ez fölírva
A csillagokban!

VIRA.

Óh azok hazudnak!
Minden hazugság! Csak a látható
Nyomor beszél valót. Kérlek, ne menj!

MÁRIA *(szórakozottan)*.

Kérlek Vira, tekints le csak amott
A sziklacsúcsról. *(Balra mutat)*.

VIRA.

Mit nézzek meg onnan?
(Fölmegy a sziklára).

MÁRIA.

Nagy ott a mélység?

VIRA.

A szemem se' bírja
Kiállni, hogy ha letekintek.

MÁRIA.

Ugy jer
S ölelj meg.

VIRA *(lejön)*.

Én nem hagylak asszonyom!

MÁRIA *(megcsókolja)*.

E csókot vidd fiamnak. Menj hamar!

VIRA.

Nem asszonyom. Egy lépést sem megyek,
Míg nem mondasz le örült szándokodról!

MÁRIA.

Jánust kívánom látni,... hallod-e?

VIRA.

Ki tudja, hol van? Óh mért játszol így
Velem?

MÁRIA.

Vira! Hallod? Parancsolom!

VIRA.

Cseléd vagyok, de most nem teljesítem
Parancsodat, s nem hagylak el.

MÁRIA.

Fiamtól
Szeretnék búcsut venni, és te rossz,
Te szívtelen, még ezt sem engeded?

VIRA (*eszmét nyerve*).
Ah! Jól van, jól! Megyek már Jánusért.
Elmondok neki mindent, ő tudom
Meg fog gátolni. (*Elsiet balra*).

IV. JELENÉS.

Mária (*egyedül*).

S most hamar segíts
Leányom, megdicsőült szelleme!
(*Felsiet a sziklacsúcsra s térdre borul*).
Hall meg, hozzád imádkozom, te Isten!
Te láthatatlan hatalom, te itt lenn,
Ott fönt a magasságban, s mindenütt,
Hol ember, állat, féreg létezik,
Öröktől fogva vagy, s uralkodol!
Te alkotó erő, te hegyeket
Építész, s tengereknek medret ásol;
Te fűvet adsz a rétnek, és a fának
Gazdag lombosátrakat; te felleget
Fellegetre hömpölygetve tova szállsz,
Teremtve, rontva, soha meg nem állsz,
Te minden ott a csillagok felett,
Óh semmisíts meg!... Hadd jöjjön a vég!
Nincs mit keresnem itt,... leszámolék!!
(*Föhláll, le akar ugrani. E perczen jobb oldalt a szikla mögött hallik Kozár hívó szava*).

KOZÁR (*künn*).

Hejh Mária!

MÁRIA (*megdöbben*).

Mi volt ez?

KOZÁR

(*a két szikla közül előlép*).

V. JELENÉS.

Mária. Kozár.

KOZÁR (*intéget Máriának*).

Hallod, asszony!

Hamar, le onnan. Mit? Talán nem ismersz?

MÁRIA.

Rém vagy? Kisértet?

KOZÁR.

Ej dehogy! Kozár
Vagyok. Az a derék legény, kit akkor,
Emlékszel... a börtönben férjedért
Küldtél. No hát most itt vagyok. Hamar
Jöjj vélem! Lent a völgyben vár urad. (*Megragadja*).

MÁRIA.

Mért rántasz vissza engem a halálból?

KOZÁR.

Miket beszélsz? Hamar kövess! Ez út
Ki a szabadba visz. Férjed haragszik,
Mert Vatha győzni fog, verést kapunk.
Jer hát hamar, míg ránk nem lesnek itt.

MÁRIA.

Utállak téged árulásodért!
Megöltétek leányomat, s vele
Hadd veszszek én is. Menj magad!

KOZÁR.

No lám!

Ez volt az alku? Én fizessem árát?
(*Megragadja Máriát*),
Nem úgy madárkám. Hogy ha szép szerével
Nem jössz,... hát viszlek!

MÁRIA.

Istenem! Segítség!

KOZÁR (*tőrt ránt*).

Egy szót se! Vagy meghalsz!

MÁRIA.

Hej! Örök! Örök!

KOZÁR (*küzd vele*).

Hallgass! Boszorkány!

MÁRIA.

Örök! Árulás!

VI. JELENÉS.

Voltak. Jánus. Vira. Tiszt. Örök.

JÁNUS (*besiet*).

Mi ez? Anyám! S ki vagy te?
(*Kozárt megragadja*).

KOZÁR.

Átkozott!

TISZT (*fölismeri*).

Kozár a nyomorult pártos! Kozár!

KOZÁR.

Nos hát szakadjon rám a fergeteg!
Miért tagadjam? Én vagyok Kozár,
E szép ármányos asszony áldozatja.

JÁNUS.

Mit mondasz eb?

KOZÁR.

De úgy van, úgy! Ez asszony
Bérelt föl engem pénzzel, jó szavakkal,
Hogy fölkeressem az urát, s mihelyt,
Reá talállok gyűjtsünk sereget,
Támadjuk meg Vathát, s mentsük meg őt
E gyűlölt rabságból.

VIRA.

Hazudsz! Hazudsz!

KOZÁR.

Nem hazudok. Kérdjétek őt magát,
Én azt tettem csak, a mit ő parancsolt,
S ti rajta kaptatok. Ördög s pokol
Pusztítson minden asszonyt!

JÁNUS.

El vele!

Tegyétek azt e hitvány árulóval
Mit jónak hisztek.

TISZT.

Úgy hát függni fog!

KOZÁR (*Máriához*).

No asszony, köszönöm a szép jutalmat!
Csak azt sajnálom, hogy e tör hegyével,
Nem döfhetek szivednek mélyire!
(*A tört Mária lábaihoz dobja*).
Vesztemnek okozója, átkozott légy!

(*Az örök elhurczolják*).

JÁNUS (*Virához*).

Sátradba menj!

VIRA.

Óh Isten óvd meg őt! (*El*).

VII. JELENÉS.

Jánus. Mária.

MÁRIA.

Ez is! Ég is! Mindenki engem átkoz!

JÁNUS *(szünet után)*.

Anyám! Anyám! Miért kell így szemben állnunk?

Igaz, hogy te valál - felelj nekem, -

Ki ezt az árulót rávette, hogy

Férjed hadával ősz atyámra törjön?

MÁRIA *(megtörve)*.

Igaz!

JÁNUS *(fájdalommal)*.

Bocsássa meg, az Istened!

MÁRIA.

Óh Ámen! Ámen!

JÁNUS.

Menj hát és szakíts el

Mindent, mi eddig egymáshoz kötött

Anyát s fiút. *(Jobbra mutat)*. E rejtek út a völgybe

Visz, Hedrik sátorába. Menj! Siess!

Én annak adlak vissza, a kitől

Elvettelek!

MÁRIA.

Fiam!

JÁNUS.

Már nem vagyok

Fiad! Anyám meghalt! Számodra nyitva

Az ajtó, mely a boldogságba visz. -

(Megtörve elmegy).

MÁRIA *(szünet után)*.

Az anyja meghalt! De én élek, élek!

Még rám is mosolyoghat a szerencse!...

Egy új életre kelve, megtalálni

A boldogságot, a szerelmet!... Ah!

Ez út hozzá vezet. Hamar! Hamar!

(Indul, majd megáll, s mintegy búcsúzva kitárja karjait).

Bocsáss meg Vatha! Óh bocsássatok meg,

Mind, a kik úgy szerettetek, hogy én,

Csak egyet tudtam igazán szeretni!

(Indul. Szemközt jön vele Kórogi. Mária egy kiáltással vissza tántorog).

VIII. JELENÉS.

Mária. Kórogi.

KÓROGI.

Meg vagy, te átkozott kígyó? Kezembe
Jutottál végre?

MÁRIA.

Mit akarsz velem?

KÓROGI *(kézen ragadja)*.

Ah! Jól sejtettem. Rég szemmel kísérlek.

Te hoztad ránk e hitvány rongy hadat.

Te hoztad ránk az Istenünk haragját

Keresztyén isteneddel, s ő is elhagy.

Nincs már ki téged megsegítene,

Nincs egy barátod; Hedriked halott!

MÁRIA *(följajdul)*.

Hedrik halott? Óh!

KÓROGI.

Vatha ölte meg.

Csak egy ütés volt, óh de az beszolgált

Neki. Seregje szét van verve.

MÁRIA

(maga elé merevedve).

Ugy

Én mit reméljek itt? Férjem halott!

Jaj... jaj! Isten, miért sujtasz engem így?

Férjem halott! És én e martalóczok

Prédája? Senkim sincs, ha ő halott,

És semmi sem kell, ha őt nem birom!

Hozzá akarok menni! Te elálltad

Az utamat, most zárd el ezt az utat!

(A tört, mit Kozár eléje dobott, felragadja s szívébe dőfi).

KÓROGI *(oda szökik)*.

Ah! Nem! Nem így!...

MÁRIA *(diadalmasan)*.

Még is hozzá megyek!

Látod? Megyek! Azért is elmegyek!

Férjem! Leányom! egymásé leszünk!

Itt gyűlölség s pokol van, és amott,

Az üdv, boldogság, szeretet! - Megyek!

(Összeesik s meghal).

KÓROGI.

Te megelőztél... Jobb is így!

IX. JELENÉS.

Voltak. Jánus. Örök. Tiszt.

JÁNUS.

Szavát

Hallottam. Még is itt van? Ah! Anyám!

KÓROGI.

Önnön magának volt bírāja! Csak
Azt tette, mit Vathának, vagy nekem,
Meg kellett volna tenni rég!

JÁNUS

(Mária holttestére borul).

Anyám!

(Künn győzelmi kiáltások, harci riadó.)

TISZT.

Uram! Halljátok? Jönnék! Győzelem!

KÓROGI.

A mieink! Fel! Üdvözöljük őket!

JÁNUS.

S anyámnak ássatok sirt!

MIND.

Győzelem!

(Öröm kiáltásokkal a minden oldalról bevonuló sereg elé sietnek).

X. JELENÉS.

Voltak. Vatha (kivont kardjára s Ketelre támaszkodva, lassan előre jön).

Ketel. Devecser (a zászlót hozva). Harcosok. Vira. Nők. Táltosok.

MIND.

Dicsőség! Győzelem!

VATHA

(töredezett hangon, erőt véve magán).

Ugy van! Dicsőség!

Meg vagy boszúlva Csilla, drága nőm!

Meg vagy boszúlva édes gyermekem!

Emeljetez oltárt. Imára mind!

Áldozzunk annak, a ki megsegített.

JÁNUS.

Mi ez, atyám? Ruhád vértől piroslik?

VATHA.

Ejh, mit se tesz! Egy dárdának hegye

Próbálta ki pánczédom erejét,

De majd be fog hegedni. Csilla, nőm

Te gyógyítod be majd!

JÁNUS.

Szegény atyám!

VATHA.

Hol hitvesem? Hívjátok őt ide!

(Pánczélját igyekszik leoldani).

Oldjátok le a pánczélt!

DEVECSER

(Mária holttestét megpillantva).

Egy halott nő!

KETEL.

Mi az? Halott?

VIRA *(elborzadva).*

Óh, drága asszonyom!

JÁNUS.

Anyám, és halva!

(Általános megdöbbenés és mozgás).

VATHA *(fölkialt).*

Mit mondtál fiú?

VIRA.

Jaj annak, a ki ezt megbirta tenni!

VATHA *(megpillantva).*

Nőm, Csilla! Mit? Hol? *(Megpillantva).*

Oh vakság, te légy

A szemfödőm! Ne lássam ezt! *(Feltépi ruháját).*

JÁNUS.

Atyám!

VATHA.

Lehullt az égről az én csillagom!

Rongyélet, el veled! Bocsássatok!

JÁNUS.

Él még fiad! Vár még a hű sereg!

VATHA.

Elveszve minden, hogy ha ő halott!

(Összeroskad).

János! Amott a zászló! Nézd fiam!

Nincs rajta folt. Őrizd meg tisztaságát!

S ti mind - - - - -

Bocsássatok meg, hogy jobban szerettem

Egy asszonyt, mint hazámat és az Istent!

(Mind közöpre csoportosulnak, a zászlót ráborítják).

A függöny lassan legördül.

Vége.